

د افغانستان اسلامي امارت
د پوهنې وزارت
د مقام د دفتر لوی ریاست
د نشراتو او عامه اړیکو ریاست

ماه جمادی الثاني ۱۴۴۶ هـ ق
مطابق ماه قوس ۱۴۰۳ هـ ش

سال یکصد و چهارم
شماره مسلسل ۶۱۵

عرفان

ښوونیزه، ادبي، څېړنیزه او ټولنیزه مجله

صورت و سیرت طلبا را به طریقه
سنت آماده کنید و سعی نمائید آنان را
به اخلاق نیک عادت دهید.

از رهنمودهای

امیرالمؤمنین شیخ القرآن والحديث

مولوی هبة الله اخندزاده حفظه الله و رعاہ

د افغانستان اسلامي امارت

د پوهنې وزارت

د مقام د دفتر لوی ریاست

د نشراتو او عامه اړیکو ریاست

Erfan

Educational, Cultural, Research & Social Magazine

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى
سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ.

عرفان

یو سلو څلورم کال، پر له پسي ٦١٥ کچه د ١٤٤٦ ق کال جمادي الثاني میاشت او ١٤٠٣ شمسي کال د قوس میاشت

په دې گڼه کې

- رهنمودهای عالیقدر امیرالمؤمنین حفظه الله به اساتید مدارس دینی
- مانیز تقابل یا تضاد او د هغه د ډولونو څېړنه
- شیشه و بررسی تاریخیچه ی آن در افغانستان
- په تدریس کې دارزونی اغېزې

د عرفان مجله د مطالبو په تصحيح کې خپلواکه ده، راغلي ليکنې له عرفان سره پاتې کېږي. د عرفان مجله د ليکوال د ليکنې ننگه نه کوي، هر ليکوال ته ښايي چې د خپلې ليکنې ننگه په خپله وکړي.

د پوهنې وزارت

ښوونیزه، ادبي، څېړنیزه او ټولنیزه مجله

د امتياز خاوند: د پوهنې وزارت

کتنپلاوی

- الحاج مولوي شهاب الدين «ثاقب»
- مولوي عزيز احمد «ريان»
- قاري منصور احمد «حمزه»
- ماستر سيد عنايت الله «همدرد»
- استاد عبدالرحمن «فارج»
- ماستر عبدالقيوم «مشواني»
- احمد شعیب «حقيقي»
- عبدالصبور «غفراني»
- معراج «زمانی»
- محمد نسیم «عیاذ»

مسئول مدیر

ماستر جاوید بهرام خیل

انځورگر

محمد ادریس «نوري»

د اړیکې شمېره: ٠٠٩٣٧٢٩٨١٩٠٣٣

پرېښنالیک

Erfan.magazine1400@gmail.com

شمېر: ١٥٠٠ جلد

لړلیک

د دې ګڼې مطالب	لیکوال	مخ
سرلیکنه	مسئول مدیر	۱
رهنمودهای عالیقدر امیرالمؤمنین...	ریاست نشرات و روابط عامه	۳
تصوف پېژندنه	مولوي شیرعلي همت نیازی	۶
کدام عوامل باعث اختلالات ذهنی و ...	ماستر سیدحبيب الله ولی زاده	۱۳
په اسلام کې د وفادارۍ ارزښت	مؤلف صدیق الله حبیبی	۲۲
معرفی زبان نورستانی	معاون مؤلف عبدالروف یزدانی	۲۹
مانېز تقابل یا تضاد او د هغه ډولونو څېړنه	څېړونکی صبغت الله قیام	۳۷
شیشه و بررسی تاریخچه‌ی آن در افغانستان	مؤلف صفیه احمدی	۴۲
په تدریس کې د ارزونې اغېزې	مؤلف زین العابدین حقیار	۴۹

سرليکنه

پوهنه رڼا ده

پوهنه د هر ملت د پرمختګ بنسټیز رکن دی، پرته له پوهنې یوه ټولنه پرمختګ نشي کولی. د پوهنې ځواک او اغېز انسان ته د نوې پوهې، مهارتونو او فکر کولو طریقه ورزده کوي. د نړۍ په کچه، په هره ټولنه کې پوهنه د یو پرمختللي او قوي بنسټ په توګه پېژندل کېږي چې له لارې یې نه یوازې اقتصادي پرمختګ ترلاسه کېږي، بلکې فرهنګي، ټولنیز او سیاسي پرمختګونه هم پرې تر لاسه کولی شو.

د پوهنې رڼا د انسان ذهن ته د پوهې او فکري ځواک یوه نوې نړۍ پرانیزي. که چیرې یو ملت د پوهنې په لور ګامونه پورته کړي، د دې په مقابل کې به یې ټولنیزې ستونزې کمې، د بې کارۍ کچه ټیټه او د پرمختګ اړخونه به یې چټک شي.

همدارنګه پوهنه د وګړو د ژوند معیار لوړوي او د ټولنیز ژوند په بېلابېلو برخو کې د ګډون فرصتونه ورکوي. د همدې دلیل له مخې، پوهنه یوازې د فرد لپاره نه، بلکې د ټولنې او هېواد لپاره هم یو ستر او مهم ارزښت دی، په دې اړه ویلی شو چې د پوهنې نه شتون یا کموالی د ټولنې په پرمختګ کې خنډ جوړولی شي.

د دې بر خلاف، یو تعلیم یافته ملت کولای شي چې خپله ملي وده او ښه والی په خپله تضمین کړي. په دې اساس، د پوهنې اهمیت په دې کې دی چې انسانان پوهوي او هغوی ته د ژوند په مختلفو برخو کې مهارتونه ور زده کوي.

که چیرې موږ غواړو چې د خپلې ټولنې وګړو ژوند ښه کړو، د بې وزلۍ کچه راکمه کړو او په نړیواله کچه خپل موقعیت پیاوړی کړو، نو پوهنه باید د پرمختګ په هره مرحله کې لومړی ځای ولري.

د پوهنې رڼا په دې معنا ده چې د هغې د ژورو اثراتو له لارې ټولنه نه یوازې د تکنالوژۍ او اقتصاد په برخه کې پرمختګ کوي، بلکې فرهنګ، ادب او سیاسي شعور هم لوړوي.

کله چې یوه ټولنه د پوهنې ځواکمن بنسټ ولري، نو هغې ټولنې ته د راتلونکي لپاره نورې لارښوونې، امکانات او وړتیاوې برابرېږي.

پوهنه د ټولنې ذهن ته نوې رڼا ورکوي چې د راتلونکي بهیر لپاره لارې پرانیزي او د دې بهیر په ترڅ کې ټولنه د خپل پرمختګ تګلاره ټاکي. په پایله کې، پوهنه نه یوازې د یو ملت د پرمختګ اساسي بنسټ دی، بلکې د فردي او ټولنیز ژوند لپاره هم ستر ارزښت لري. هغه ټولنې چې د پوهنې په رڼا کې پرمختګ کوي، په اقتصادي، سیاسي او فرهنګي برخو کې پراخې لاسته راوړنې لري. د پوهنې نه شتون یا کموالی ټولنیزې ستونزې، بې وزلي او د پرمختګ ټکنۍ کچې رامنځته کوي. له همدې امله، پوهنې ته پراخ لاسرسی او د هغې لپاره هڅې باید زموږ د هرې ټولنې او ملت د راتلونکي لپاره لومړیتوب وي. یوازې هغه ټولنې چې پوهنې ته په خپلو بنسټونو کې ځای ورکوي، کولی شي چې د یو روښانه او پرمختللي راتلونکي پر لور پرمختګ وکړي.

په دې ډول د افغانستان اسلامي امارت د پوهنې وزارت پوهې ته پراخ لاسرسی، ښوونیزو ادارو ته په لوړ معیار د خدماتو برابرولو او د تعلیم لپاره هڅو ته لومړیتوب ورکوي. او تل هڅه کوي تر څو ښوونیز او روزنیز خدمات د هېواد ګوټ ګوټ ته په متوازنه او په لوړ کیفیت سره درنو هېوادوالو ته ورسوي چې په دې توګه به موږ وکولی شو یو روښانه، پرمخ تللی او سوکاله هېواد او ټولنه ولرو.

رهنمودهای عالیقدر امیرالمؤمنین حفظه الله به اساتید مدارس دینی

وبعد: عَنْ أَبِي هَارُونَ الْعَبْدِيِّ، قَالَ: كُنَّا نَأْتِي أَبَا سَعِيدٍ فَيَقُولُ: مَرْحَبًا بِوَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ النَّاسَ لَكُمْ تَبَعٌ وَإِنَّ رَجُلًا يَأْتُونَكُمْ مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِينَ يَتَفَقَّهُونَ فِي الدِّينِ فَإِذَا أَتَوْكُمْ فَاسْتَوْصُوا بِهِمْ خَيْرًا». {رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ}

ترجمه: از حضرت ابوهارون عبدی روایت است که ما نزد ابوسعید خدری رضی الله عنه (برای طلب علم) می آمدیم. وی می گفت: مرحبا به کسانی که رسول الله صلی الله علیه وسلم در مورد شان سفارش خیر نموده است. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است: مردم تابع شما هستند و آنها از ابعاد زمین برای آموزش دین نزد شما می آیند. آنها هر گاه آمدند سفارش خیر مرا در حق آنها بپذیرید.

به اساتید محترم مدارس دینی!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

وبعد: به شما امانت عظیمی سپرده شده، که طلبای علم و شاگردان تان اند، بر شما اعتماد شده تا به آنان دین، عقیده و اخلاق را بیاموزانید، از شما می خواهیم آنچنانکه برای اولاد خویش خواستار تعلیم خوب و معیاری استید، زمینه فراگیری تعلیمات خوب و معیاری را به سایر طلباء نیز مهیا سازید.

استاد حیثیت بزرگ و رهنمای مشفق را برای شاگردان و دانش آموزان خود دارد.

اخلاق نیک عادت دهید.

۵: درس ها را به دقت تدریس کنید و کتب را در وقت تعیین شده از سوی مدرسه تکمیل نمایید و قبل از وقت معینه به پایان نرسانید. با طالب العلم ضعیف برای افهام و تفهیم و ازدیاد علاقه وی به فراگیری علم تلاش و محنت زیادی نمایید! اگر شما بر آن ها زحمت نکنید علم در نسل آینده گم می شود و جاهلان قاضی، مفتی و عالم خواهند شد، که هم خود گمراه بوده و هم دیگران را گمراه می سازند.

۶: از اینکه ما طلباء را از کار بر تلفون منع کرده ایم، شما نیز استفاده ننمایید.
۷: تلاش کنید تا طلباء را به فکر وحدت و اتفاق آراسته بسازید و از مسایل اختلافی دور نگه داشته شوند.

۸: مسائل که پالیسی امارت اسلامی باشد، در مورد آن به طلبا وضاحت دهید و از موارد که با پالیسی تطابق ندارد از ارائه وضاحت در آن زمینه خود داری کنید.

۹: در نشر اخبار بدون تحقیق عجله نشود. در حدیث شریف آمده است: برای انسان همین دروغ کافیست که هرچه بشنود می گوید. همینگونه در حکم عجله نشود که از کسی چیزی شنیده بدون تحقیق

این وظیفه استاد است که در بین شاگردان اش چنان جذبه و همتی را پیدا کند تا آنان در هرگونه تکالیف و مشکلات از صبر، تحمل و استقامت کار بگیرند، زیرا صبر و تحمل دو چیز است که الله متعال آنها دوست دارد، رسول الله صلی علیه وسلم به اشج عبد القیس فرمود: در تو دو صفتی است که الله متعال آنها دوست دارد: صبر، تحمل، نرمی و عجله نکردن. (رواه مسلم)

برای تربیه خوب، اصلاح و آموزش معیاری طلباء توصیه های ذیل را عملی کنید:

۱: کتب را با تحقیق و مطالعه به طلباء تدریس کنید، به وقت معینه بیایید و دروس آنان را قضا نکنید.

۲: طلباء را به قضا نکردن دروس تشویق کنید، درس ها را به گونه درست بخوانند، آنها را نظارت و تعقیب کنید تشویق شان کنید.

۳: نصاب درسی ترتیب شده از جانب امارت اسلامی را در تمام مدارس عملی کنید و طلبا را به آموزش و خواندن آن علاقه مند بسازید.

۴: صورت و سیرت طلبا را به طریقه سنت آماده کنید و سعی نمائید آنان را به

۱۴: هر کتابی که برای تدریس از جانب مدرسه به استاد داده می‌شود، آنرا به اخلاص قبول کند و ملاحظه نداشته باشد.

۱۵: هر استاد، مدرسه را از خود بداند و چنان برای کامیابی آن تلاش کند گویا که مدرسه شخصی وی باشد.

۱۰: اذهان طلباء را به برخورد نیک با مردم آماده سازید. تا اینکه در اجتماع زندگی خوب داشته باشند و صاحب مقام و درجات والا در آخرت گردند.

۱۱: در مدارس جهادی و سایر مدارس اکثریت طلبا مجاهدین اند، به اخلاق آنان توجه خاص مبذول دارید تا تابع شریعت باشند، از تبلیغات دشمن متاثر نگردند و از بزرگان خویش اطاعت کامل نمایند و اهمیت اطاعت کردن را به آنان بیان دارید، آنان را از بیان عیوب بزرگان منع کنید.

۱۶: اساتید طلبای خورد سن را لت و کوب نکنند و به جای تهدید به ترغیب آنان توجه بیشتر نمایند.

۱۷: از زدن به روی (چهره) جدا خود داری شود.

۱۸: مسئله که از استعداد طالب العلم فراتر باشد و یا موجب ایجاد اختلاف گردد، از بیان آن خود داری شود.

۱۹: در مورد عملی کردن تمام فرامین، احکام، لوایح و رهنمود های امارت اسلامی به شاگردان توصیه نمائید.

۲۰: اذهان شاگردان را در خصوص تبلیغات منفی که علیه امارت اسلامی در مطبوعات انجام می‌شود، اصلاح سازید.

۱۲: به طلباء اهمیت شریعت و احترام گذاشتن به آن را بیان کنید، زیرا شریعت قانون ماست، مردم اهمیت آنرا می‌دانند، به آن احترام می‌گذارند و به دیده قدر می‌نگرند؛ زیرا در شریعت تمام ابعاد زندگی آنان نهفته است و شرایط زندگی شان در پرتو شریعت خوب و امن می‌باشد.

۱۳: علما باید وحدت خویش را محکم نگه دارند و به همدیگر به احترام و به دیده قدر بنگرند.

والسلام

امیرالمؤمنین شیخ القرآن والحديث

مولوی هبة الله اخندزاده

تصوف پېژندنه

سریزه

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى أَشْرَفِ الْمُرْسَلِينَ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ

تصوف د الله جل جلاله سره د مسلمان مستقیم تړاو او د نړۍ د ما دي خواهشاتو او غوښتنو سره د پریکون وسیله ګڼل کېږي. حضرت امام مالک رحمه الله فرمایلي دي: من تفقه ولم يتصوف فقد تفسق ومن تصوف ولم يتفقه فقد تزندق ومن جمع بينهما فقد تحقق. (۴) یعنې څوک چې ظاهري علم حاصل کړي او د تصوف علم حاصل نه کړي هغه څخه فاسق جوړېږي او څوک چې د تصوف علم حاصل کړي او ظاهري علم حاصل نه کړي نو له هغه څخه زندیق جوړېږي او څوک چې دواړه علمونه سره یو ځای کړي نو هغه حقیقت ته ځان ورساوه. مراد ورڅخه هغه ضروري دیني مسایل دي چې انسان ورته په ژوند کې ضرورت لري. مرقاة شرح مشکاة: ص ۵۲۶ ج ۱.

حضرت سهل بن عبد الله رضی الله عنه وفرمایل: كُلُّ وَجَدٍ لَا يَشْهَدُ لَهُ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ فَبَاطِلٌ. ژباړه: هر هغه وجدی کیفیت څرنگوالی چې قرآن او حدیث یې شاهدي نه ورکوي هغه باطل دی.

لنډیز

همدارنګه سترو نوميالیو صوفیانو او د حق د لارې سالکینو په خپلو روحاني کمالاتو سره له لرغونو زمانو نه تر اوسه پورې د تصوف دېوي بلې ساتلې دي. ځکه چې اصلي مقصد د الله جل جلاله رضا ده. د دې طریقت په وجه د شریعت پر احکامو په بشپړه توګه عمل کول دي.

د څلورمې هجري پېړۍ مشهور امام ابوالقاسم القشيري (رحمه الله) چې کوم پیغام د خپلې زمانې د صوفیانو کرامو په نامه «رساله قشیریه» (۳) کې لیکلي، هغه د سنت اتباع د صوفیانو کرامو اصلي وظیفه بللې ده. څرنګه چې حضرت امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله د فقهې علم استاد وو او همدا راز

لاروی دی او د عرفاني سلوک په مرسته کولای شي خپل نفس له بدیو پاک او هغه حقیقت ته ځان ورسوي چې دی یې په هڅه کې دی. او د وختونو په تېریدو سره ستر شخصیتونه په کې رامنځ ته شوي دي. په دغو صوفیانو، عارفانو او د حق د لارې په لارویانو کې یې ځینو حتی نړیوال شهرت موندلی دی. زموږ په گران هېواد افغانستان کې هم ستر صوفیان تېر شوي دي چې په هغو کې د مولانا جلال الدین محمد بلخي، خواجه عبدالله انصاري، حکیم سنایي غزنوي او عبدالقادر خان خټک نومونه ځانگړی شهرت لري. همدا راز په پښتو صوفیانو کې د شیخ متي بابا، پیر روښان، میرزا خان انصاري، عبد الرحمان بابا، حنان بارکزي، د پلوري حافظ او حمزه بابا نومونه د یادولو وړ دي. دوی نه یوازې صوفیان او عارفان تېر شوي دي بلکې د پښتو ادب بن یې هم په خپلو صوفیانه اشعارو سره رنگین کړی او ځانگړې ښکلا یې ور بخښلې ده. زموږ په هېواد کې همدا اوس د چشتیه، قادریه او نقشبندیه عرفاني طریقو د پیروانو شمېر ډېر زیات دی؛ چې د ذکر په حلقو جوړولو سره یې دغو خانقاوو ته ځانگړې ښکلا بخښلې ده.

د شریعت او طریقت بیان

سلوک او طریقت چې په اصطلاح کې ورته تصوف ویل کېږي، حقیقت یې دا دی چې

د ډېرو لویو صوفیه کرامو شیخ هم وو، د الدرامختار صاحب لیکلي دي چې ما طریقت له حضرت ابوالقاسم النصرآبادي رحمه الله څخه تر لاسه کړی دی او هغه طریقت له امام شبلي رحمه الله څخه تر لاسه کړی وو او هغه د حضرت سري سقطي رحمه الله څخه او هغه د حضرت معروف کرخي رحمه الله څخه او هغه د حضرت داوود الطائي رحمه الله څخه او هغه علم او طریقت دواړه د حضرت امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله څخه تر لاسه کړی وو.

حضرت امام شافعي رحمه الله ویلي دي چې ماته په دنیا کې ۳ شیان ډېر محبوب گرځېدلي دي.

لومړی: ساده او بې تکلفه ژوند.

دوهم: د خلکو په منځ کې په لطف او مهرباني سره ژوند کول.

درېیم: د اهل تصوف په طریقې سره اقتداء کول.

د تصوف پېژندنه: تصوف او طریقت چې په حقیقت کې پر شریعت د عمل کولو دوهم نوم دی، د شریعت پر ظاهري او باطني احکامو د پوره عمل کولو نوم طریقت او تصوف دی.

تصوف داسې ریاضت دی چې د کشف او شهود له لارې، د الله جل جلاله د پېژندلو او د هغه ذات ته د رسېدو او نږدې کېدو لپاره تر سره کېږي. رښتینی صوفي د دغې لارې

ظاهري اعمالو هم کېږي لکه له الله تعالی جل جلاله سره د محبت د کمښت له امله لمانځه کې سستي راتلل یا لمونځ ژر ژر د رکوع او سجدي له حق ادا کولو پرته کول یا د بخل له امله د زکات او حج نه ادا کول یا د تکبر او غوصې له امله پر یو چا ظلم کول، لنډه دا چې شریعت او طریقت (تصوف) دوه بېل بېل شیان نه دي، بلکې د شریعت پر ظاهري او باطني احکامو پوره پوره عمل کولو ته طریقت او تصوف وايي.

امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله د علم فقه تعریف داسې کړی دی چې ظاهري او باطني اعمال ټول په کې داخل دي، خو متاخرینو علماوو د هوساینې په خاطر ظاهري اعمال لمونځ، روژه، حج، زکات، نکاح، سوداګري او اجاره یي سره یو ځای کړل نوم یې ورته فقه کېښود او باطني اعمال، اخلاص، صبر، شکر، زهد او احکام یې جلا را یو ځای کړل د هغه نوم یې طریقت او تصوف کېښود.

له دې اصطلاح سره سم یو له بل څخه بېل داسې بللی شي، لکه لمونځ چې بېل او روژه بېل عبادت وي، د انسان لاس یو او پښه بل اندام دی، پوزه بل شي دی، غوږ، زړه او ینه بېل بېل اندامونه دي، لیکن د انساني مجموعې بشپړتیا د دې ټولو له مجموعې څخه کېږي له دې څخه یو اخیستل له بل څخه بسنه نشي کولای.

همداسې د متاخرینو له اصطلاح سره سم

مسلمان خپل ظاهر او باطن په ټکو اعمالو ښایسته کړي او ځان له بدو عملونو څخه وژغوري. تفصیل یې دا دی.

دا احکام چې ځیني له ظاهر سره تړاو لري، لکه: لمونځ، زکات، روژه، حج، نکاح او د مېړه او ښځې حقوق، قسم (لورې) او کفارې، راکړه ورکړه، دسیسې او شاهدي، وصیت، د ترکې وېشل سلام او کلام، خوراک او خوب، ناسته او ولاړه، مېلمستیا او کوربه توب.

دغو ټولو مسئلو ته د فقهې علم ویل کېږي او ځیني له باطن سره تړاو لري: لکه له الله جل جلاله سره مینه کول او له هغه څخه وېرېدل: الله جل جلاله یادول، له دنیا سره مینه کمول، د الله جل جلاله پرخوښه راضي کېدل، په عبادت کې زړه حاضرول، د الله جل جلاله د راضي کولو لپاره ټول شرعي کارونه په اخلاص سره کول، خلک سپک نه ګڼل، ځان خوښي نه کول، غوصه کنټرول حسد نه کول له ریا څخه ځان ساتل احسان کول (داسې عبادت کول چې الله مې کوري) دې ښه سلوک او اخلاق کولو ته طریقت او تصوف وايي.

لکه څنګه چې پر ظاهري احکامو، لمونځ، روژه عمل واجب او فرض دی، همداسې پر باطني احکامو هم د قرآن او سنت له مخه عمل فرض او واجب دی. له باطني ناروغیو څخه د ځان ساتلو اهتمام ځکه ډېر اړین دی چې د دې باطني ناروغیو اثر پر

باطل دی. بیا یې وفرمایل: چې د صوفیانو کرامو د سنت په اتباع کې داسې حال وي؛ نو ځکه که کوم جاهل صوفي له دې خلاف حالاتو دعوه کوونکی وي هغه په فتنه کې غرق درواغجن صوفي دی. عوارف برحاشیه احیاء العلوم ۲۸۰/۱ (۲)

د څلورمې هجري پېړۍ مشهور امام ابوالقاسم القشيري رحمه الله چې کوم پیغام د خپلې زمانې د صوفیانو کرامو په نامه په «رساله قشیریه» (۳) کې لیکلي، هغه کې یې هم د سنت اتباع د صوفیانو کرامو اصلي دنده بللې ده. له دې معلومه شوه چې ځینې جاهل صوفیان دا وایي چې شریعت او طریقت دوی بېلې بېلې لارې دي یو کار چې په شریعت کې حرام وي هغه کېدای شي، چې طریقت کې حلال شي دا کمراهي او ښکاره بې ديني ده او د ټولو صوفیانو د مسلک مخالفت دی.

د عرفاني پوهېدنې ځانګړتیاوې

عرفاني پوهېدنه تر نورو پوهېدنو زیاتې ځانګړنې لري، چې ځینې برخې په لاندې ډول دي.

انساني ظرفیت

په عرفاني پوهېدنه کې د نورو علومو په پرتله زیات انساني ظرفیتونه موجود دي. په ساینس کې طبیعت آزمویل شوی، په ریاضیاتو، منطق او فلسفه کې حسابوونکي ذهن، په طبي علومو کې روغتيايي

د عقایدو علم، د فقهې علم، د تصوف علم بېشکه بېل بېل علوم او فنون دي، مګر انسان یا مومن او مسلمان د دې ټولو له مجموعې څخه بشپړ پړي او د قرآن او حدیث اتباع پر دې ټولو له عمل کولو څخه ترلاسه کېږي. په دې کې یوه برخه اخیستل او بله له نظره غورځول داسې تباها کوونکې ده لکه چې د غوړو ساتنه وشي او سترګې ضایع شي یا د روژې ساتنه وشي او لمونځ ضایع شي.

حضرت شاه ولي الله قدس سره فرمایي: شریعت له طریقت پرته یوازې فلسفه ده او طریقت له شریعت پرته الحاد او زندیقت دی؟!

حضرت قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله فرمایي: د چا چې ظاهر نه وي پاک، د هغه باطن نشي پاکېدلای.

له ظاهر پاکوالي څخه مراد د ظاهري اعمالو پابندي ده چې په علم فقه کې بیانېږي او د باطن له پاکوالي څخه مراد پر باطني اعمالو پابندي کول دي چې د هغه بیان په علم تصوف او سلوک کې کېږي. امام سهروردي رحمه الله په عوارف المعارف (۱) کې صوفیانو کرامو ته د پېښېدونکو حالاتو او کیفیاتو په اړه فرمایي: چې حضرت سهل بن عبدالله رضی الله عنه وفرمایل: **كُلُّ وَجِدٍ لَا يَشْهَدُ لَهُ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ فَبَاطِلٌ** (۱)

ژباړه: هر هغه وجدی کیفیت څرنگوالی چې قرآن او حدیث یې شاهدی نه ورکوي هغه

وړاندې تصوف سره اړیکې لري. له تاریخي نظره موږ د نړۍ د ستر فکري - عرفاني نظام سره په پوره توان او ځواک روان یاستو؟ هغه څه چې مولانا نړۍ ته وړاندې کړي، سنایي یې وایي، عبدالله انصاري او بایزید روښان یې توصیه کوي. زموږ د تاریخي هویت په برخه کې فوق العاده موثر او د درک وړ دي. هغه څه چې په عرفاني تفکر کې زموږ تاریخي شخصیتونو ویلي، کتابونه یې لیکلي او افکار یې پاتې دي، د نړۍ په کچه برابر مواد او افکار دي. زموږ له تاریخي هویت سره دغه سلسله ښه مرسته کولای او د ژوند په اوږدو کې لاره راته هوارولای شي.

د تاو تريخوالي هواری

په مذهبي باورونو کې د فقهې جوړښتونه ځانګړې وضعیت لري چې د تاوتریخوالي او افراطیت په هکله ډېر احتیاط کوي. داسې ښکاري چې تر نیمایي زیات افراطي شوي مسلمانان تر اوسه له فقهې علومو څخه نه دي خبر دا چې د عرفان لېوالتیا د انسان ساتنه او درناوی دی. نه تحکمي زیږوالی. د عرفان صریح بیان دا دی چې تاوتریخوالی او زیږوالی هیڅکله له ایمان سره نه ښایي. هغه څه چې د فقهې علم پرې زیات بحث او څېړنه کوي.

ژمنه، صبر او ښکي

دا اصطلاحات له فقهې څنګه نور وروایتونو ته ورځي او له عرفا نه څنګه نورې ځانګړنې

حالتونه او موانع، خو په عرفان کې انساني معنوي تجربې ازمویل شوې دي. انسان په عرفان کې د پېژندونکي په توګه له پېژندل کېدونکيو «انسان، الله جل جلاله، نړۍ...» سره ګډه تجربه منځ ته راوړي. عرفان کې مذهب یوازې حکم نه کوي، بلکې د انسان وضعیت ته پام کوي. ځینې وخت عرفاني مفاهیم مسایل استدلال نه خوښوي، لامل یې دا دی چې استدلال ځینې وخت د انسان د محض عقلي وجود څرګندوینه وي، خو داسې حالات هم شته چې نه په استدلال ثابتېدای او نه یې چاره کېدای شي. دا هغه څه دي چې معاصرې فلسفې پرې د انسان د ژوند معنی په حوزې کې بحث کوي. (۲)

تاریخي هویت

په هېواد کې د تصوف تاریخ پر هر بل هغه څه اغېز لري کوم چې زموږ په تاریخ کې شامل دي. هیڅ داسې څه نه شته چې عرفان او تصوف ورته رنګ او خوند نه وي ورکړی. پاچاهانو په دربار کې د صوفیانو د مړیدو فکرونه کړي، ادبیاتو خپلو مدارجو ته ځان هغه وخت نږدې کړي چې عرفان وړ دننه شوی. د فلسفې علم هغه وخت وده کړې چې عرفاني رنګ یې اخیستی او ټولنیز شخصیتونه هماغه تاریخ ته تللي چې له تصوفه یې ځانونو ته اخیل اعتقاد اخیستی وو. نو زموږ تاریخي هویت له یوه مستقیم اړخه د تاریخ په اوږدو کې حتی له اسلامه

ومن تصوف ولم يتفقه فقد تزندق ومن جمع بينهما فقد تحقق) يعني څوک چې علم ظاهري حاصل کړي او د تصوف علم حاصل نه کړي د هغه څخه فاسق جوړېږي او څوک چې د تصوفو علم حاصل کړي او علم ظاهري حاصل نه کړي نو د هغه څخه زندیق جوړېږي او څوک چې دواړه علمونه سره يو ځای کړي نو هغه حقيقت ته ځان ورساوه (مراد ځيني هغه ضروري ديني مسایل دي چې انسان ورته په روزمره ژوند کې ضرورت لري نه دا چې خامخا به د ستاړبندي کوي او ټول علوم به حاصلوي) او د امام مالک رحمه الله دا قول ملا علي قاري رحمه الله را نقل کړی دی او په دغه کتابونو کې راغلی دی:

مرقاۃ شرح مشکاة: ص ۵۲۶ ج ۱ (۴)

کتاب العلم الفصل الثالث، فتاوی حقانيه ص ۲۶۲ ج ۱ (۵)

شرح عين العلم وزين الحلم لملا علي قاري ص ۳۳ ج ۱ (۶)

مکتوبات حضرت ميا فقير الله شکارپوري ص ۳۳۶ المطلب الثالث مکتوب ۷۵ (۷)

حضرت امام شافعي رحمه الله ويلې دي چې ما ته په دنيا کې ۳ شيان ډېر محبوب گرځېدلي دي لومړی ساده اوبې تکلفه ژوند دويم د خلکو سره په لطف او مهرباني سره ژوند کول، دريم اقتداء کول په طريقه د اهل تصوفو سره (کشف الخفاء و مزيل اللباس

اخلي. استقامت او قرباني په عرفانه کې د لابنې پېژندنې لپاره د عارف يوه اړتيا ده. همدا ډول صبر او توکل درلودل د ده دنده ده او مکلف دی چې د پېښو پر وړاندې له صبره کار واخلي او تل خپل لازم زحمت وباسي. بله دا چې د نړۍ او نورو په اړه په ټېکۍ او اخلاقو مکلف دی. کوم اخلاق چې عرفان پرې بحث کوي هغه د انساني ارزښتونو يوه معقوله او لمنداره سلسله ده چې پراخې مذهبي ځانگړنې را خپلوي.

تصوف د څلورو امامانو له نظره

حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله: لکه څنګه چې د فقهي علم استاد وو. همدا راز د ډېرو لويو صوفيانو مشايخو کرامو شيخ هم وو، لکه چې صاحب د الدرالمختار ليکلي دي چې ما طريقت د حضرت ابوالقاسم النصرآبادي رحمه الله څخه تر لاسه کړی دی، او هغه طريقت د امام شېلي رحمه الله څخه تر لاسه کړی وو او هغه د حضرت سري سقطي رحمه الله څخه او هغه د حضرت معروف کرخي رحمه الله څخه او هغه د حضرت داود الطائي رحمه الله څخه او هغه علم او طريقت دواړه د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله څخه تر لاسه کړی وو. (الدرالمختار بهامش ردالمختار ص ۴۱ جلد ۱ طبع بيروت. (۳)

حضرت امام مالک رحمه الله فرمايلي دي (من تفقه ولم يتصوف فقد تفسق

پایله: تصوف له الله جل جلاله سره د مسلمان مستقیم تړاو او د نړي له مادي خوا هڅاتو سره د پرېکون وسیله ګڼل کېږي نو تصوف هغه پانګه ده چې د خلفاء راشدينو څخه رانيولې د ټولو مذهبونو امامان ورباندې سمبال وو.

نود اصحابه کرامو او امامانو پيرون بايد هم له تصوف څخه بې برخې نه وي او د تصوف په ګانه سمبال وي حتی ځينو علماوو خپلو او لادونو ته د تصوف په اړه وصيت کړی چې له صوفيه کرامو سره ناسته ولاړه کوي ځکه چې صوفيه کرام له موږ څخه په زهد او تقوا کې زيات دي.

عما اشتهر من الاحاديث على السنة الناس للامام المفسر المحدث الشيخ اسماعيل بن محمد العجلوني حضرت امام احمد حنبل رحمه الله چي کله د حضرت ابو حمزة بغدادی رحمه الله سره يو څه وخت صحبتونه وکړل نو بيا يې خپل زوی عبدالله ته داسي نصيحت وکړ چې ای زويه د دغو د صوفيه وو سره حتماً ناسته ولاړه کوه ولي دوی زموږ څخه زيات دي په ډېر علم او په ډيره مراقبه سره او د الله جل جلاله څخه په وېره کې او په زهد او په لوړ همت کې. (تنويرالقلوب للشيخ امين الكردي اقوال علماء الاسلام في التصوف ص ۶۴ (۸))

سرچينې

- ۱- عوارف المعارف
- ۲- عوارف برحاشيه احياء العلوم ۲۸۰/۱
- ۳- رساله قشيره
- ۴- الدرالمختار بهامش ردالمختار جلد ۱ ص ۴۱ طبع بيروت
- ۴- مرقاة شرح مشکاة : ج ۱ ص ۵۲۶
- ۵- كتاب العلم الفصل الثالث، فتاوى حقانيه ج ۱ ص ۲۶۲
- ۶- شرح عين العلم وزين الحلم لملاعلي قاري ج ۱ ص ۳۳
- ۷- مکتوبات حضرت ميا فقير الله شکارپوري ص ۳۳۶ مکتوب ۷۵
- ۸- تنويرالقلوب للشيخ امين الكردي رحمة الله عليه، اقوال علماء الاسلام في التصوف ص ۶۴

کدام عوامل باعث اختلالات ذهنی و روانی در شاگردان می شود

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين.

بقیه گذشته

اهمیت و ضرورت موضوع

چنانچه یک بُعد از این ابعاد دچار صدمه شود و یا مورد غفلت و فراموشی قرار گیرد، شاگرد به توانایی ها و شایستگی های کامل دست نخواهند یافت. زندگی آدمی به دوره های مختلف تقسیم شده است که یکی از این دوره ها «نوجوانی» است که به اعتقاد اغلب دانشمندان و روان شناسان، نوجوانی دوره مهم و حساس در زندگی هر فرد محسوب می شود. حالت های روانی، احساسات شدید نوجوانی یکی از منابع خطرزا برای سلامتی فرد است که اختلالات رفتاری نشانگر نبودن سلامت روانی جسمی فرد است. با توجه به اجتماعی بودن آدمی از لحاظ زمینه های بهنجاری و نابهنجاری رفتارها مطالعه رفتاری فرد و شناخت اختلالات رفتاری وی بسیار حائز اهمیت است. از آنجا که سن نوجوانی مخصوصاً دوره راهنمایی تحصیلی یکی از بحرانی ترین مرحله از زندگی هر نوجوان است باید برآن باشیم تا خصوصیات فردی در نوجوانان را در این دوره از زندگی آن ها به دقت بشناسیم و درباره آن مطالعه

شاگردان مهم ترین عنصر در نظام تعلیم و تربیه هر کشوری محسوب می شوند؛ شاد زیستن برای شان به اندازه خوب محبت کردن و حفاظت شان اهمیت دارد؛ زیرا سلامت روحی و روانی، فیزیکی و جسمانی آنها را تأمین می کند و این اهمیت در زمان حال برای شاگردان سرزمین ما که سال ها به محیط های جنگ زده و مملو از خشونت مواجه بودند به قدری بیشتر می شود که نمی توان آن را با کلماتی ساده توصیف کرد.

براین اساس در نظام تعلیم و تربیه افغانستان توجه به این امر مهم از جمله عواملی است که می تواند این سرمایه ملی را برای رشد بهتر و کیفی آماده سازد و این مهارت از جمله مهارت های رفتاری است که در محیط آموخته می شود نه فقط با محفوظات علمی نشاط و شادابی در مکتب باعث رشد و تکامل ابعاد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی یک شاگرد می شود.

سروکار دارند از جمله والدین، مربیان، مشاوران، معلمان، دست‌اندر کاران نظام تعلیم و تربیه و تکوین شخصیت نوجوانان سهیم هستند. پس شناخت انواع و میزان اختلالات رفتاری شاگردان بسیار مهم است تا در زمینه اطلاعات کافی نباشد تعلیم و تربیه و مجریان بی شک به امور محوله موفق نخواهند شد. اختلالات با ترس ارتباط نزدیک دارد اما ترسی است که گاهی در مقابل امر مبهم به وجود می‌آید و زمانی موضوع معینی ندارد. خلاصه می‌توان گفت اختلالات گاهی به معنای ترس مبهم است و گاهی به معنای یک ترس محدود نیز استعمال می‌شود و آن ترس از ناامنی است.

اختلالات در این معنی جنبه اجتماعی دارد و از لحاظ منشاء امری است، اجتماعی که از کودکی شروع می‌شود، محرومیت از محبت یا غفلت والدین از این لحاظ و فقدان محبت در کودک احساس ناامنی به وجود می‌آورد، در دوره بالاتر در موقع حمله و تعرض، موقعی که در معرض آسیب بدنی قرار می‌گیرد و از این که در انجام کارها متکی به والدین است دچار اضطراب و ناراحتی می‌شود.

شریعت‌مداری - ۱۳۶۹.

با توجه به اینکه ایجاد نشاط و شادابی یکی از مؤثرترین راه‌ها برای افزایش صحت بدن در جامعه است، مکتب به عنوان یک نهاد می‌تواند با بوجود آوردن زمینه‌ها و برنامه‌ها باعث شاداب کردن جامعه شود. اگر در مکتب شوق زندگی کردن بوجود آید خود به خود بر جامعه اثرگذار خواهد بود. چرا که انسان

کنیم تا در برخورد و روبرو شدن با نوجوانان که این دوره بسیار حساس زندگی خود را می‌گذرانند هوشیارانه و با اطلاع کافی عمل نماییم. از طرفی وجود اختلالات روانی در نوجوانان اگر از حد متوسط آن بالاتر رود باعث می‌شود که روی یادگیری و پیشرفت تحصیلی آن‌ها تأثیر گذارد و باعث به وجود آمدن پی‌آمدهای ناگوار و گاهی غیرقابل جبران می‌گردد. این پیامدها ممکن است به شکل‌های گوناگون؛ مانند: خلق و خوی نامناسب، بدبینی، زود رنجی، نارضایتی، احساس گناه، نفرت از خود، اتهام به خود، گوشه‌گیری از اجتماع، بی‌تصمیمی و مشکلات در تصمیم‌گیری، اختلال در خواب و خوراک، بی‌اشتهایی و اشتغالات ذهنی بروز کند. ساخت جمعیت کشور ما به گونه‌ای که نوجوانان و جوانان بیشترین قشر آن را تشکیل می‌دهند که شناخت تنوع و میزان اختلالات شاگردان در جهت برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های تعلیمی و تربیتی کاری بس مهم است منظور از اختلالات رفتاری آن دسته از رفتارهایی است که از دیدگاه‌های روان‌شناسی و جامعه‌شناسی به هنجار نمی‌باشد و مسأله مورد تحقیق اختلالات رفتاری عبارتند از: هیجان‌پذیری، وسواس، تمایل به گوشه‌گیری، رفتار، افسردگی، گرایش به پرخاش‌گری و رفتارهای تهاجمی، بی‌قراری، گرایش رفتارهای ضد اجتماعی است.

اساسی‌ترین راه‌های مقابله با مشکلات نوجوانان شناخت اختلالات رایج و شایع بین نوجوانان است. کار برای یافته‌های این مقاله می‌توانند کلیه کسانی باشند که با نوجوانان

دیگر بین شاد بودن و امید به زندگی یک رابطه مستقیم وجود دارد. (مرآتی. ۱۳۸۲). اختلالات اثرات نامطلوب زیادی بر پیشرفت تحصیلی، سلامت روانی و کارکرد شاگردان دارد، شاگرد در حالت اختلال اعتماد به نفس و آرامش خود را از دست می‌دهد. شاگردان بی‌خیال و خونسرد می‌توانند مقدار زیادی فشار عصبی را قبل از اینکه به حد اختلال برسند تحمل می‌کنند.

اما برخی که احتمالاً حساس‌تر بوده و دارای قوه تخیل قوی‌تر هستند، بیشتر از خود واکنش نشان می‌دهند، سریع‌تر مضطرب و پریشان شده و میزان اختلال آنها نیز بیشتر خواهد شد. یکی از اهمیت‌های این مقاله در مورد اثری است که "اختلال" می‌تواند بر روی یادگیری و نهایتاً "پیشرفت تحصیلی" تأثیر و پیامدهای ناگواری داشته باشد.

از طرف دیگر اولیا و مربیان می‌خواهند بدانند که چه عواملی کنجکاوای شاگردان را برای "یادگیری" بر می‌انگیزند، و چه مسایلی بر سر راه پیشرفت آنها "مانع" ایجاد می‌کند زیرا آنها نه تنها برای علاقه انگیزش و آرامش روانی در مکتب ارزش قایل اند بلکه اثرات مثبتی که این عوامل در دراز مدت بر عزت نفس شاگردان می‌گذارد نیز واقف هستند. با توجه به اینکه کودکان "تیزهوش" به عنوان منابع انسانی هر کشوری محسوب می‌شوند و می‌دانیم که منابع انسانی کشور ما به هیچ وجه محدودتر از منابع غنی طبیعی آن نیست و در عین حال به دلیل محدودیت این نعمت‌ها باید به خوبی از آنها مراقبت صورت گیرد.

های شاد زندگی خود را تحت کنترل دارند، پذیرند، هدفمند هستند، مقابل مشکلات و سختی‌ها از پای نمی‌نشینند. ریچارد کارسون به این نظر است که شادمانی حالتی از ذهن است نه رشته‌یی از حوادث. (شارف، ۱۳۸۶) باورمند است که مهم‌ترین خصوصیات انسانان، عبارتند از: کنترل زندگی، توجه به جسم و روح، زندگی را صحنه برد و باخت نمی‌دانند، از زندگی یاد می‌گیرند، برنامه‌ریزی دارند، هدفمند هستند، و با از بین بردن اختلالات از زندگی احساس لذت می‌کنند، به آینده دید مثبت دارند، مسئولیت پذیرند، بعضی از اتفاقات را به محیط نسبت می‌دهند، همیشه تلاش جهت بهتر شدن را دارند. برای اینکه سلامت جسمانی و روانی کودکان، شاگردان، اطرافیان و خودمان حفظ شود، باید سعی کنیم با شناسایی عوامل مؤثر بر شادی، موجبات تقویت عوامل مثبت و تحلیل عوامل منفی مؤثر بر شادی را فراهم کنیم. برای شاگردان شوق‌انگیز و نشاط‌آور خواهد بود. شاگردان در مکاتب با حوصله و اشتیاق به عمق مطالب پی می‌برند، آنها را می‌فهمند، تجربه می‌کنند و به زندگی خود مرتبط می‌سازند. از این رو با ذوق و شوق به مکتب آمده و امید به موفقیت و زندگی در آنها تقویت می‌گردد.

زیرا نشاط موجب شگوفایی استعدادها شده و انسان شاداب، پویا و پرتحرک به زندگی امیدوار گردیده و برای رسیدن به اهداف خود سرسختانه تلاش می‌کند. مهم‌ترین مؤلفه شاد بودن امید به زندگی است، به عبارت

(سکینر و بلمونت ۱۹۹۳).

نظریات روان‌شناسان در رابطه به اختلالات روانی در افراد

اساساً خانواده، مکتب و جامعه، سه عامل مهم در بروز و ظهور اختلالات رفتاری در افراد محسوب می‌شوند.

محیط زندگی، طرز رفتار اطرافیان، تصویرهایی را در ذهن نوجوان به جا می‌گذارد. که ممکن است اثرات مطلوب و نامطلوب آن در تمام مدت زندگی باقی بماند و نتایج آن هم تنها به خود فرد منتهی نمی‌شود. بلکه در چگونگی روابط او با افراد دیگر هم تأثیر می‌گذارد، دانشمندان در امر تعلیم و تربیه در مورد نقش مکتب و نوع نگرش شاگردان به محیط مکتب و اهمیت تأثیر نوع روابط بین شاگردان و مربیان، معتقدند که هرگاه نوجوان از اعتماد به نفس، آرامش درون، صفای قلب و نگرش مثبت به مربی خود، برخوردار است آموزش نیز برایش لذت‌بخش خواهد بود و بالعکس، موجب اضطراب و دلهره و مکتب‌گریزی وی می‌گردد. روان‌شناسان اجتماعی اختلالات رفتاری را ناشی از فشارهای اجتماعی و کمبود راه‌های مناسب برای تخلیه این فشارها می‌دانند آنان اختلالات رفتاری را در واکنش طبیعی نسبت به فشارهای ناشی از مشکلات و مسایل اجتماعی می‌پندارند. (دکتر سیف نراقی و عزت ا... نادری، ۱۳۷۴).

اختلالات رفتاری الگوی تکراری و مستمر رفتاری است که در آن حقوق اسلامی دیگران، موازین اسلامی اجتماعی متناسب با سن فرد زیر پا گذاشته می‌شود. (همان منبع).

هیجان‌پذیری: در موقعیت‌ها و حالت‌های خاص دچار هیجان می‌شود.

وسواس: تکرار ناخوانده افکار غیر منطقی که فرد احساس می‌کند کنترولی بر آنها ندارد. گوشه‌گیری: نوعی الگورفتاری شخص که با کناره جویی وی از کارکرد زندگی روزمره و نیز با احساس ناکامی‌ها، تنش‌ها و ناامیدی‌ها همراه آن مشخص می‌گردد.

مسعوده مشایخ، مدیر انجمن حمایت از حقوق کودکان به این نظر است فشارهای اقتصادی و عاطفی از جمله عوامل تحریک کودکان برای ترغیب آنها به خودکشی است. او می‌گوید: «اطفال هم مفهوم تحقیر، تبعیض، تمسخر از طرف والدین و جامعه را می‌فهمند و هم مفهوم فقر خانواده را. برخی از کودکان آستانه تحمل پابینی دارند و برای خلاص شدن از شرایط موجود دست به خودکشی و حذف خود می‌زنند.

البته اگر پدر و مادر آگاهی لازم برای تربیه فرزند نداشته باشند و نتوانند محیط سالمی را برای تربیه فرزندان شان فراهم کنند، رفاه اقتصادی هم عاملی برای جلوگیری از بحران عاطفی کودکان نیست. تحقیقات نشان می‌دهد، پدیده خودکشی در خانواده‌های مذهبی به ندرت مشاهده می‌شود.

محیط خانواده به تنهایی، مؤثر در ایجاد و یا رفع تنش‌ها نیست. کودکان پس از ورود به مکتب نیازمند توجه هم‌صنفان و اولیای مکاتب خود هستند.

آذرخت مفیدی روان‌شناس نیز در این باره می‌گوید: «معمولاً کودکان طوری تربیت

بیولوژیک و به هم خوردن تعادل بدن و ناتوانی شخصی در تطبیق با شرایط جدید عاملی برای خودکشی است. خودکشی آخرین نتیجه بحران‌های اجتماعی، روانی و خانوادگی است. خودکشی همیشه با افسردگی ارتباط دارد.

عوامل اصلی خودکشی شامل:

- ۱ - سابقه خودکشی در فامیل نزدیک
- ۲ - سابقه بیماری روانی
- ۳ - تحول ناگهانی، مانند: (طلاق والدین، از دست دادن یکی از عزیزان و ضربه‌های عاطفی)
- ۴ - دوری از اجتماع
- ۵ - اعتیاد به مواد مخدر
- ۶ - خشونت در خانواده،
- ۷ - سابقه اقدام به خودکشی است و در شاگردان این عوامل کمی متفاوت تر است. خودکشی پدیده پیچیده است که نتیجه تمام از عوامل اجتماعی، فرهنگی و روان شناختی است. خودکشی عمل آگاهانه نابودسازی خویشتن است که در بهترین مفهوم می‌توان آن را یک ناراحتی چند بعدی در انسان مفهوم سازی کرد که برای مسئله خاص او بهترین راه حل تصور می‌شود. این سوال که چرا یک نوجوان دست به خودکشی می‌زند نیازمند تحقیق همه جانبه است.
- ما همه در زندگی با ناکامی‌های متعددی مواجه می‌شویم. این ناکامی‌ها باعث بوجود آمدن تعارضات درونی، به همراه استرس در ما می‌شود. کسانی که مهارت مواجهه با استرس و پیدا کردن راه حلی برای رفع آن را ندارند، زودتر به بن بست می‌رسند.

نمی‌شوند که از عهده مشکلات خود بر بیایند. در مکاتب هم یک سیستم دستوری از بالا به پایین حاکم است. شاگرد خوب کسی است که حرف شنو باشد. کودک حاضر جواب که در مورد خواسته‌های دیگران، نه می‌گوید گستاخ محسوب می‌شود.»

کارشناسان دفتر برنامه‌ریزی امور فرهنگی و مشاوره به این باور اند تعداد شاگردانی که خودکشی کرده اند (چه موفق و چه ناموفق) مسأله‌ی محرمانه است. ما قبول نداریم که این آمار در اختیار افکار عمومی قرار گیرد. این کارشناسان پس از دسته‌بندی عواملی که منجر به خودکشی در شاگردان می‌شود به این نظر اند: مواردی چون داشتن مشکل در مکتب، مشکل درسی، ناتوانی در ورود به مکتب، اخراج از مکتب، انتظارات بسیار بالا یا پایین از جانب والدین یا مراقبان، اقتدار نامناسب والدین، نداشتن وقت برای مشاهده و برخورد با ناراحتی‌های عاطفی کودک و محیط عاطفی منفی مشخص با طرد شدگی و بی توجهی، انعطاف‌ناپذیری خانوادگی، احساس حقارت و بلا تکلیفی، احساس ناامیدی، جدایی از دوست و هم‌صنفی، پایان یافتن رابطه عاطفی، مشکلات قانونی یا انضباطی، شکست در مکتب و ادامه تحصیل، انتظارات بالای مکاتب در طول دوره‌های امتحان، از جمله عوامل مؤثر در ایجاد اختلالات رفتاری شاگردان هستند. به طور کلی دلایل اقدام به خودکشی در نوجوانان به چهار بخش تحولات بیولوژیک، مشکلات عاطفی، درگیری‌های ذهنی، مشکلات و مسایل اجتماعی تقسیم می‌شود. گاه تحولات

می‌کنند که مهارت مبارزه با زندگی را ندارند. البته دلیل دیگری نیز برای انتخاب خودکشی در افراد وجود دارد که ناشی از «شخصیت بدوی» آنها است. به این معنی افرادی که دست به خودکشی می‌زنند نمی‌توانند ناکامی‌های زندگی را تحمل کنند. احساس آنها به «خشمی» تبدیل می‌شود که توان تخلیه آن را به صورت درست و منطقی ندارند و خشم به ناکامی را معطوف به خود می‌کنند. در دنیای آنها هم مشکلاتی وجود دارد که آنها را دچار استرس می‌کند. این که آنها چگونه از عهده استرس‌های سن خود بر می‌آیند، بستگی به «مهارتی» دارد که جامعه و خانواده به آنها می‌دهد.

برخی از آنها هم مهارت زندگی کردن را ندارند و وقتی نتوانند ذهن خود را سامان دهند، بیمار می‌شوند. امریکا کشوری است که در ارائه آمار مربوط به خودکشی شاگردان صراحت دارد که بر اساس آمار ارایه شده از سوی مراکز تحقیقاتی برنامه‌ریزی این کار را انجام می‌دهد. براساس آمار دیپارتمنت علمی اعلاج مریضی‌های روانی امریکا خودکشی پس از اعتیاد دومین عامل مرگ و میر نوجوانان و جوانان بین سنین (۱۹-۱۰) سال است.

متوسط میزان خودکشی در جوانان و نوجوانان امریکایی بیش از حد متوسط فیصدی آن در جوامع دیگر است، به طوری که آمار خودکشی در جوانان و نوجوانان ۱۹-۱۵ ساله، ۲۰ درصد بیشتر از همین رده سنی در کشورهای دیگر است. در رده سنی ۱۰ تا ۱۴ سال نیز آمار خودکشی از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰ دو برابر

حیدر زندیه کارشناس ایرانی مشکلات تحصیلی و اضطراب را بیشترین معضل شاگردان عنوان می‌کند: «ترک تحصیل، فرار و جرایم به شمول اخراج از مکتب سرپرستی ناسالم و بی سرپرستی از جمله موارد درگیری شاگردان در سطح مکاتب است.»

این موارد از عواملی است که شاگرد را به بن بست می‌رساند. بن بست که معمولاً نه در خانواده توان مطرح کردن و حل آن را دارند و نه در مکتب. از یک مربی تربیتی در هر مکتب هم نمی‌توان انتظار داشت که برای هر شاگرد وقت مجزایی بگذارد. به بن بست رسیدن افراد ربطی به بزرگی و کوچکی استرس و مشکل پیش آمده ندارد، بلکه این مهارت و توانایی افراد است که آنها را در مقابل مشکلات به پیروزی و یا به بن بست می‌کشاند. این افراد به گفته آذرخش مفیدی، با دل خود و «می‌خواهم» های خود زندگی می‌کنند.

در واقع این افراد یک «من» سالم واقعیت سنج ندارند. انسان به دو طریق با مسایل زندگی تطابق پیدا می‌کند، اول این که واقعیت را می‌پذیرد و خود را جذب و هم‌سان آن واقعیت می‌کند و دیگر این که نیروهای خود را به کار می‌بندد تا واقعیت‌ها را با آنچه که خود می‌خواهد هم‌سان کند. معمولاً افراد یکی یا هردوی این روش‌ها را برای مبارزه با زندگی انتخاب می‌کنند. اگر کسی نتواند با واقعیتی که دوست ندارد کنار بیاید یا تغییری در آن ایجاد کند، به بن بست می‌رسد.

در واقع افراد خودکشی را به این دلیل انتخاب

شده است.

در سال ۱۹۹۲ آمار خودکشی ۶.۱ در هر صد هزار نفر در رده سنی ۱۰ تا ۱۹ سال گزارش شده است که این میزان در سال ۲۰۰۰ به ۸.۷ درصد در هر ۱۰۰ هزار نفر (در همان رده سنی) رسیده است. اختلال یکی از رایج‌ترین عامل در بین شاگردان است که می‌توان به عنوان ریشه بعضی از مشکلات از آن نام برد. بسیار شنیدیم که کودکان به دلیل اضطراب به مکتب نرفته اند. یا اضطراب از امتحان باعث افت درسی آنها شده است یا یک اختلال اجتماعی به کناره‌گیری آنان انجامیده است، کم نیستند شاگردانی که حتی یک کلمه در صنف حرف نمی‌زنند و یا در یک بازی دسته جمعی شرکت نمی‌کنند، اگر به همه این رفتارها توجه کنیم ریشه از اختلالات را در آنها می‌یابیم. در جوامع صنعتی انسان‌ها دائماً در معرض حوادث گوناگون قرار دارند و نگران حال و آینده خود هستند به عبارت دیگر زندگی مدرن امروزی با پیچیدگی خاص خود شرایط زیستی بشر را تغییر داده و موجب شده است تا آدمی شیوه زندگی گذشته را، رها کند و برای سازگاری با شرایط جدید تلاش نماید. کودکان و نوجوانان که بیش از هر گروه دیگر در معرض خطر روز افزون ناشی از اختلال قرار گرفته اند. اثر آن را می‌توان در رفتارهای اجتماعی و فعالیت‌های ذهنی آنها مشاهده کرد، در یادگیری‌های کلامی نوجوانان مضطرب پاسخ‌های نامربوط و نامفهوم می‌دهند و هر قدر مطلب مورد یادگیری دشوارتر باشد این نوع پاسخ‌ها شدت زیاده‌تر

خواهد داشت گاهی حتی صدا و تکلم او را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد بدیهی است که اضطراب در نوجوانان مزاحمت بیشتری ایجاد خواهد کرد. (عظیمی، ۱۳۶۳).

نتیجه‌گیری

در این مقاله به دنبال آن بودیم تا عواملی که باعث بروز اختلالات در شاگردان می‌شود را مورد مطالعه قرار دهیم و از آنجا که شاگردان تیزهوش و با استعداد بسیاری از جنبه‌های ذهنی و فکری با همسالان عادی خودشان تفاوت‌های دارند. از نظر وجود اختلال و میزان آن در یادگیری شاگردان تیزهوش و عادی در دوره‌های مختلف ابتدایی و متوسطه تفاوت‌های معناداری وجود دارد.

اختلال به میزان کم غالباً اثرات سازنده‌یی دارد و به عنوان محرکی برای ایجاد حل مسایل و فعالیت‌ها مؤثر می‌باشد. اختلال در نوجوانی علل مختلفی دارد، گاهی ناشی از رفتار غلط والدین و در اثر شکست‌های مکرری است که برای فرد پیش آمده و یا در اثر سرزنش، تحقیر، برداشت غلط، تعبیر و تفسیرهای نادرست می‌باشد که نوجوان از خود دارند. نوجوانان دلی پاک و روحی پرشور دارند. آنان در حساس‌ترین و بحرانی‌ترین دوران زندگی خود به سر می‌برند و نیازمند هدایت، حکایت و همدلی اند نوجوانان نهال نورسیده‌یی هستند که برای رشد و بالندگی به باغبانی دلسوز و روشن‌بین نیاز دارند تا آنها را از آفت‌ها و حادثه در امان دارد. بها دادن به نوجوانان در تربیت و ارشاد آنان بی‌گمان یکی از نشانه‌های آشکار رشد فرهنگی یک

نامناسب پدران، مادران و مربیان دارد. تجربه نشان می‌دهد در بیشتر مواردی که نوجوانان به خانواده‌یی آگاه و مربی شایسته دسترسی دارند، از زندگی سالم و موفق‌تری برخوردارند، این نشان می‌دهد که نوجوانان به خوبی تربیت‌پذیر هستند و اگر نابسامانی‌هایی در اخلاق و رفتار برخی از آنان مشاهده می‌شود، ناشی از نبود تربیت صحیح است. این موارد که ذکر گردید می‌تواند موانعی در سر راه پیشرفت نوجوانان باشد. لذا شناخت انواع اختلالات و نگرانی‌ها، انسان را بدنبال راه‌های مقابله با آن راهنمایی خواهد کرد. باید نهایت مراقبت به عمل آید تا استعدادها، شگوفان و خلاقیت این نوجوانان به ثمر رسد و یافته‌های حاصل از این مقاله بتواند گامی در جهت رشد و پرورش این سرمایه ارزشمند حیاتی باشد.

جامعه است بر خلاف گمان برخی مردم تربیت و هدایت نوجوانان دارای پیچیدگی‌ها و نکته‌های ظریف بسیاری است شاید گفته حکیمانه کانت، متفکر و فیلسوف نامی آلمانی حق مطلب را در این زمینه ادا کرده باشد آنجا که می‌گوید: دو کار است که در دشواری هیچ کار دیگری به پای آن نمی‌رسد: مملکت‌داری و تربیت. هیچ یک از نهادهای اجتماعی نقشی را که خانواده در ساختار فکری، روحی و اخلاقی انسان دارد، نمی‌توانند ایفا کنند نابسامانی‌های اجتماعی در بسیاری موارد ناشی از نابسامانی در خانواده‌هاست و سعادت یک اجتماع بستگی کامل به وجود خانواده‌های سالم و سعادتمند دارد. اگر خانواده‌ها نقش خود را به درستی ایفا نکنند، نهادهای اجتماعی دیگر از قبیل مکتب، رسانه‌های گروهی و غیره، این خلاء را نمی‌توانند پر کنند. بسیاری از مشکلات اخلاقی و رفتاری نوجوانان ریشه در برخوردهای

پیشنهادهات

- معلمین گرانقدر! در مقابل شاگردان و اطفال نازنین، از نرمی و مهربانی کار بگیرید.
- پیش چشمان اطفال و شاگردان تان از قهر، غضب و شدت زیاد استفاده نکنید.
- راه‌های درست را به اطفال و شاگردان تان نشان دهید.
- به شاگردان و اطفال تان نصیحت کنید تا از دروغ‌گویی اجتناب ورزند.
- نوجوانان را به راستی و صداقت دعوت کنید.
- طرز برخورد معلمان با شاگردان صمیمانه و مهربانه باشد.
- معلمان در تدریس خود از میتودهای استفاده نمایند تا جلب توجه شاگردان در صنف شود.
- از بعضی مسایلی که باعث زود رنجی شاگردان در صنف می‌شود، جلوگیری کنید.
- والدین گرامی! در جریان هفته و یا ماه، در مورد اطفال خود با اداره مکتب در تماس باشید.
- زمانی که معلمین گرامی، بعضی اختلالات را در وجود شاگردان می‌بینند، بخاطر جلوگیری آن، می‌توانند راه حل را به خانواده‌ها پیشنهاد کنند.

مآخذ

- ۱ - ایمانی، محسنی، فصلنامه علمی، پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، بهار (۱۳۸۳) شماره ۷، سال سوم؛
- ۲ - ایمانی، محسنی و مظفر، محمد (۱۳۸۳). تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان و کتاب کار پایه دوم دبستان چاپ سال ۱۳۸۱ در مقایسه با تعلیمات دینی چاپ سال ۱۳۸۰، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی: ۱۱۵؛
- ۳ - حعفری هرندي، ۱۳۸۷، تحلیل محتوای روشی پرکار در مطالعات علوم اجتماعی، رفتاری و انسانی، با تاکید بر تحلیل محتوای کتابهای درسی، تهران: روش شناسی علوم انسانی حوزه و دانشگاه، ۳۳ - ۵۸؛
- ۴ - حسن مرادی، نرگس، ۱۳۸۸، تحلیل محتوای کتاب درسی، چاپ اول، تهران:
- ۵ - جمعی از صاحب نظران و روانشناسان یونسکو، روش‌ها و فنون در آموزش علوم (۱۳۶۵)؛
- ۶ - تهران، انتشارات دفتر امور آموزشی و کتابخانه‌ها، سال ۱۳۸۹؛
- ۷ - حسینی، سیده اشرف، صائمی، حسن، ۱۳۹۴، تحلیل محتوای علوم سوم ابتدایی جدیدالتالیف به روش ویلیام رومی در سال ۹۳ - ۹۴، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی؛
- ۸ - دانایی فرد، حسن و الونی، مهدی و آذر، عادل. ۱۳۸۶، روش شناسی پژوهش کیفی در مدیریت، رویکردی جامع، تهران؛
- ۹ - مجله آموزشی پژوهشی تعلیم و تربیت، سال اول، دور اول، شماره مسلسل ۴ - ۵ جدی و دلو ۱۳۹۸ خورشیدی صفحات ۳۴ - ۸۹؛
- ۱۰ - استفاده از مواد انترنتی.

په اسلام کې د وفادارۍ ارزښت

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله صلى الله عليه وسلم اما بعد:

سريزه

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم: قال الله تعالى

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوفُوا بِالْعُقُودِ» سورة المائدة

آيت (۱)

ژباړه: اى هغو كسانو چې ايمان مو راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو!) خپلې ژمنې پوره كړي.

وفاداري يوله هغه ځانگړتياوو څخه ده چې

د انسان په اخلاقو او سلوكو كې بنسټيزه

برخه لري. په اسلامي اخلاقو كې د وفادارۍ

مفهوم د امانتدارۍ او وعدو پر بنسټ ولاړ دى.

مسلمانان بايد خپلې ژمنې او وعدي د الله تعالى

او رسول الله صلى الله عليه وسلم په وړاندې د

هغه له لارښوونو سره سمې پوره كړي.

وفاداري يواځې د فردي ژوند په كچه نه بلكې

په ټولنيز او ديني اړخ كې هم د انسان كمال او

بشپړتيا ته اشاره كوي.

پوښتنه

آيا ته وفادار يې؟! وينم چې له ځانه دې اتلولي

ښودلې او وايې: څرگنده ده، چې زه وفادار يم، زه

هيڅكله كوم نېك كار له ياده نه باسم.

دا ښه ځوابونه دي. هيله من يم چې الله جل

جلاله هغه ستاد ښېگڼو په تله كې واچوي،

خوله تا غواړم، چې لږ فكر وكړې، ځكه چې

غواړم، له تا نورې پنځه پوښتنې هم وكړم، تر

هغو وروسته به همدغه پوښتنه بيا تکرار كړم.

آيا ته وفادار يې؟!

وفا هغه كلمه ده، چې غوږ د هغې په اورېدلو

باندې مين دى. هغه كلمه چې زړه له هغې سره

مينه لري او هغه احساس ته چې د شخص پر

وړاندې وفادار يې موږ ته په لاس راکوي.

د امن، سوکالۍ او آرامتيا احساس ښايي دا حس

کړې، چې د وفادارۍ اخلاق له خلکو سره د

چلند د امنيتي زغرو په څېر دى.

وفاداري او پنځه پوښتنې

د وفادارۍ د اخلاقو نچور په پنځوو پوښتنو كې

دى، نو كه دغو پنځوو پوښتنو ته دې په (هو)

خواب وركړ، وفاداره انسان يې او كه دې په نه

سره خواب وركړ....!

هغه پوښتنې دا دي:

لومړۍ: آيا له الله جل جلاله سره وفادار يې؟

دويمه: آيا له رسول الله صلى الله عليه وسلم

سره وفادار يې؟

یواځې په وفاداری سره بشپړېږي، د وفاداری په اخلاقو کې به زموږ شعار دا وي: (څوک چې ژمنه نه درېږي. بې دینه دی.)

اسلام د تجزیې وړ نه دی، راځه چې یو ځای له ځانه لومړنۍ پوښتنه وکړو، آیا ته له الله جل جلاله سره وفادار یې؟

له ځواب نه مخکې دا ووايه، چې آیا څه شي ته دې پام نه شو؟

موږ په هر اخلاق کې یوه حیرانوونکې اړیکه پیدا کوو، له الله جل جلاله سره د هر یوه خلق اړیکه! نوله الله جل جلاله سره په ارتباط کې احسان ویني. همدا شان امانتداري په هغه څه کې چې الله جل جلاله په تا باندې لورولي دي، موندلې شي او په همدې ترتیب سره.

سبحان الله! اخلاق د اسلامي عقیدې یوه نه جلا کېدونکې برخه ده. نوله دې امله اسلام د تجزیې وړ نه دی. نشو کولی چې یوه برخه یې ترې واخلو او بله برخه یې پرېږدو.

هغو کسانو ته وگوره چې د اسلام یوه برخه یې نیولې، هغوی به کاره او نا منظم کسان ویني، څه ستر دین دی، چې انسانان اصلاح کوي.

لومړی: له الله جل جلاله سره وفاداري

د الله جل جلاله په لارښوونه باندې وفاداري، د وفادارۍ له سترو ډولونو څخه یو ډول دی.

وینم چې وایي: څه شي ته وفاداره شم؟! ځکه ما د کوم شي په اړه په الله جل جلاله باندې قسم نه دی یاد کړی، له الله جل جلاله سره مې ژمنه او تړون نه دی کړی.

خو زما کرانه وروره! ته اشتباه کوي!

درېیمه: آیا له خلکو سره په تعامل کې وفادار یې؟

څلورمه: آیا له هغه چا سره چې له تا سره یې نیکی کړې ده او پر تا مشر دی، وفادار یې پنځمه: آیا هغو کسانو په ته چې د ژوند په سفر کې له هغوی سره بلد شوی یې، وفادار یې؟

وینم چې خورا عادي دغه پوښتنې لولې او له څنګ نه یې په خورا لویۍ سره ترې تېرېږي، موخه یوازې د هغو ویل نه دي، بلکې هغو ته ځواب ورکول دي، بیرته وکړه پوښتنې له سره ولوله او همدا اوس هغو ته ځواب ورکړه، هو، ته.

اورم چې وایي: خوزه د دغو پوښتنو په موخه باندې نه پوهېږم، نو خپل زړه او فکر موږ ته متوجه کړه، د دغو پانولو ویلو نه به ستانیت با وفا کېدل وي ان شاء الله، ته چمتو یې؟!

دا هم زموږ شعار

رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: (لا دین لمن لا عهد له) رواه احمد و البیهقی ژباړه: څوک چې په خپله ژمنه وفا نه کوي، هغه بې دینه دی.

یا الله! دا یو قاطع او صریح حدیث دی، موخه یې دا نه ده، چې له هغو کسانو څخه اسلام نفې کړي، چې په عهد باندې وفا نه کوي. یا دا چې هغه نور مسلمان نه دی، بلکې هدف یې د ایمان نه بشپړوالی دی.

نو اې هغه څوک چې ځان یې! ای فریب کاره! ای بې وفا! بیداره اوسه! ځکه چې ایمان

لکه څنګه چې الله تعالی فرمایي: [الَّذِينَ يُؤْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ لَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ] (الرعد، ۲۰).

ژباړه: هغه کسان چې وفا کوي په ژمنه د الله تعالی باندې (چې په ورځې د ميثاق يې ورسره کړې دي) او نه ماتوي دوی (هغه) ټينګ عهد. (کابلی تفسیر)

په هغه باندې ايمان.

د هغه لپاره خالصانه عمل.

د هغه په لارښوونو باندې عمل او د منهياتو پرېښودل يې.

که چيرته دغه درې ځانګړنې په ټاکي وي، نو ته الله جل جلاله ته وفادار يې.

آيا اوس ماته قول راکوې، چې په جدي توګه به له دې درې مواردو سره چلن وکړې! الله جل جلاله فرمایي: {إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمَ سَيُّئُهُ أَجْرًا عَظِيمًا} [الفتح: ۱۰]

ژباړه: بې شکه هغه کسان چې له تاسره بيعت کوي، خبره دا ده، چې دوی د الله جل جلاله سره بيعت کوي. د الله جل جلاله لاس په دوی باندې دی، نو څوک چې ژمنه ماته کړي، د ځان تاوان يې دی او څوک چې د الله جل جلاله سره په ژمنه وفا وکړي نو الله جل جلاله به لوی اجر ورکړي.

الله جل جلاله بنی اسرائيلو ته هم په خطاب کې فرمایي: {يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَآذْهَبُونَ} [البقرة: ۴۰]

آيا پر خپل ځان باندې دې د الله جل جلاله نعمتونه هېر کړل؟!

د الله جل جلاله پر نعمتونو باندې دې، خپل ځان ته وګوره.

وګوره څومره چې ډېر دي؟ آيا دا نعمتونه د وفادارۍ وړتيا نه لري؟!

{وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ} [النحل: ۵۳]

ژباړه: او هر هغه چې تاسې سره دي له (کوم قسم) نعمت نو له (طرفه د) الله تعالی دي.

تصور وکړه، چې مور او پلار د خپل اولاد ټولې اړتياوې لرې کوي او له هغه نه هيڅ کوم څيز نه سپموي، په دې سر بېره زوی هغوی ته شاه ور اړوي!

د دغه ډول کسانو په اړه څه فکر کوې؟ په کومه سترګه ورته ګوري؟

الله جل جلاله د لوړو صفتونو لرونکی دی. ځکه چې د الله جل جلاله نعمتونه بې شمېره دي او د دې په شتون سره انسان د دغو نعمتونو په حق کې وفاداره نه دی. وينې به يې چې لمونځونه په خپل وخت سره نه کوي، وينې به يې چې حجاب په پام کې نه نيسي.

له الله جل جلاله سره وفاداري چېرته ده؟ آيا په مقصد باندې پوه شوې؟!

څنګه بايد له الله جل جلاله سره وفادار واوسي؟!

اوس مهال وينم چې څنګه له الله جل جلاله سره وفاداره و اوسم؟ دغه پوښتنه په بيدارۍ او هوښيارۍ باندې يو دليل دی. له الله جل جلاله سره د وفاداره کېدو لپاره کوم څيز بايد ولرو؟

مثال دی.

آیا په خپلې ژمنې سر له اوسه له الله جل جلاله سره وفا کوي؟! د الله جل جلاله پر وړاندې زموږ د وفا له پاره زموږ پر غاړه باندې خورا ډېر واجبات دي.

{وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ} [البقرة: ۴۳]

ژباړه: لمونځ قايم کړئ او زکات ورکړئ.

آیا وفا دې کړې ده؟

{قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّونَ أَبْصَارَهُمْ}

[النور: ۳۰]

ژباړه: مؤمنانو ته ووايه، چې خپلې سترګې کښته واچوي.

آیا وفا دې کړې ده؟

{وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ}

[النور: ۳۱]

ژباړه: او مؤمنو ښځو ته ووايه، چې خپلې سترګې کښته کړي او خپل عورتونه وساتي او خپل د زينت ځايونه ښکاره نه کړي.

آیا وفا دې کړې ده؟

تاسو الله جل جلاله ته د وفا په کوم پور کې ياست؟ اې بې خبره زړه! مخکې له دې نه چې خنډ ووځي، بيدار شه.

په مؤمنانو کې داسې کسان هم شته، چې...

الله جل جلاله فرمايي: {مَنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ} [الأحزاب: ۲۳]

ژباړه: د مؤمنانو څخه داسې کسان شته، چې د الله جل جلاله سره ژمنه يې تر سره کړې.

هغوی د مؤمنانو له ډلې څخه دي، چې په خپله

ژباړه: اې بني اسرائيلو! زما هغه نعمت در ياد کړئ، چې پر تاسو مې لورولی وو، له ما سره چې ستاسې کوم تړون وو، هغه تاسې سر ته ورسوئ، زما چې له تاسو سره کوم تړون وو، هغه به زه تر سره کړم او يوازې له ما څخه وويرېږئ.

بېرې وکړه او له همدا اوسه يو مؤمن، مخلص او د هغه په لارښوونو عمل کوونکی او له منهيانو څخه يې ځان ژغورونکی بنده جوړ شه.

ته الله جل جلاله سره د وفا په کوم پور کې يې؟

له الله جل جلاله سره د پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفاداری ته پام وکړه، په شپو به يې

دومره د تهجد لمونځونه کول، چې پښو به يې پرسوب کاوه، ام المؤمنين عائشه رضی الله عنها هغه ته وايي: اى د الله رسوله صلی الله عليه وسلم! مکر داسې نه ده، چې الله جل جلاله ستا

ټول تېر شوي او راتلونکي گناهونه بخښلي دي؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم په خورا وفاداری

سره په خواب کې ورته وفرمايل:

{أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا} رواه البخاری و مسلم

ژباړه: آیا شکر ايستونکی بنده ونه اوسم؟

ته نسبت هغه چا ته چې په دنيا کې تا ستر بولي او پر تا باندې انعام کوي، د مينې څرگندونه کوي او هڅه کوي، د هغه څه پر

وړاندې چې تا ته يې در بښلي دي، وفادار و اوسې، نو آیا له الله جل جلاله سره د

دوستۍ غوښتونکی يې: {وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى}

[النحل: ۶۰]

ژباړه: او الله جل جلاله لره سپېڅلی صفت او

وايي: انس د احد د غره په لمن کې شهيد شو، د ده په بدن کې د تورو څو اتيا گوزارونه ښکارېدل او يوازې د ده خور، دی د گوتو له سرونو وپېژاند.

هسې نه چې له دې ډلې شي:

الله جل جلاله فرمايي: {وَمِنْهُمْ مَّنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ (۷۵) فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُونَ (۷۶) فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمٍ يَلْقَوْنَهُ بِمَا اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ} [التوبة: ۷۵-۷۷]

ژباړه: او له دوی څخه ځينې داسې دي، چې له الله جل جلاله سره يې عهد کړی، که چېرې هغه ذات په موږ باندې خپل فضل وکړي، نو موږ به صدقه او خيرات ورکړو او خامخا به له نیک چارو څخه و اوسو، نو کله چې هغه ذات له خپل فضل څخه وکړ، نو بيا په همدې فضل او مال بخل کوي او له خپلې خبرې گرځی، په داسې حال کې چې مخونه يې اړولي وي، نو په پايله کې الله جل جلاله د دوی په زړونو کې نفاق واچاوه، تر هغې ورځې چې د هغه ذات سره مخامخ کېږي، داځکه چې دوی د الله جل جلاله د وعدې مخالفت وکړ.

لويه ربه! څو شېبې مخکې په يوه ايماني وضعه کې وو، له هغو کسانو سره چې له خپل رب سره يې په خپلو ژمنو وفا وکړه. هو اوس مهال آيت يو ځل بيا ولوله او د هغو ځاينانو تر منځ چې په خپل هود سره يې له خپل رب سره په خپلو ژمنو باندې وفا ونه کړه

ژمنه کې له الله جل جلاله سره رېښتيني دي، دعا کوم چې ته هم له هغو نه يو کس شي. {مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ رَجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيْلًا} [الأحزاب: ۲۳]

ژباړه: له مؤمنانو څخه داسې کسان شته، چې د الله جل جلاله سره يې ژمنه تر سره کړې، له دوی څخه ځينو خپل نذر پوره کړ او ځينې انتظار کوي او هيڅ بدلون يې په خپل حال کې رانه ووست.

د وفادارۍ ارزښت ته پام وکړئ، دغه آيت د انس بن نصر په اړه نازل شو، انس بن نصر د بدر په غزا کې گډون ونه کړ، هغه په مسافرت کې و، د غزا له پای ته رسېدو نه وروسته يې وويل: سوکند پر الله جل جلاله که چېرې الله جل جلاله ما له مشرکانو سره په جنک کې حاضر کړي.

زه به وښيم، چې له هغوی سره څه کوم، کله چې د احد په جگړه کې د مسلمانانو لښکرو ماتې وخوړه او په شاه تگ باندې يې پيل وکړ، سيدنا انس بن نصر د کفارو په لور حمله ور وړه، ټولو مسلمانانو د مدينې په لوري حرکت وکړ، خو انس خپل قول ور په زړه کړ، دغې وفادارۍ ته پام وکړه!

حضرت معاذ رضی الله عنه هغه وليد او ويې ويل: ای انسه چېرته ځي؟ حضرت انس رضی الله عنه ځواب ورکړ: جنت ته، د نصر پر الله جل جلاله سوکند چې د جنت بوی د احد له لوري څخه بويوم.

ژباړه: آیا ما تاسو ته نه وو ویلي، چې ای د آدم اولاده تاسو د شیطان عبادت مه کوئ. بې شکه چې هغه د تاسو ښکاره دښمن دی.

له الله جل جلاله سره زموږ یوه ژمنه او تړون، له شیطان سره دښمني ده.

هسې نه چې دغه ژمنه هېره کړې، یا له هغه نه غافل شې.

له شیطان سره ستا دښمني چېرته ده؟! وېرېږم چې ته نسبت شیطان ته وفادار ونه اوسې!

او رحمان الله ته خاین!

خپل نذرونه اداء کوئ

الله جل جلاله فرمایي: {يُؤْفُونَ بِالْأَنْذَرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا} [الإنسان: ۷]

ژباړه: دغه بندګان به په نذر باندې وفا کوي او له داسې ورځې څخه به وېرېږي، چې تکلیف به یې خور شوی وي.

له الله جل جلاله سره د ژمنې یوه لارښوونه، نذر دی، چې باید هغه اداء کړې، یو سړی د رسول الله صلی الله علیه وسلم حضور ته راغی او ویې ویل: ای د الله جل جلاله رسوله! زما خور نذر کړی، چې حج ته ولاړه شي او اوس هغه مړه شوې ده. زه څه کار وکړم؟ نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: (فاقض الله فی دینه، فان الله أحق بالوفاء)

(رواه البخاری و مسلم)

ژباړه: د الله جل جلاله پور ادا کړه، ځکه الله

تعالی د وفا دارۍ تر ټولو ډېر مستحق دی. ډېر نذرونه مو د الله جل جلاله له پاره کړي دي، اما په هغو مو عمل نه دی کړی.

او د حضرت انس رضی الله عنه هود مقایسه کړه او په یاد لره، هغه وخت چې ودې ویل: که چیرې الله جل جلاله دا مو تر ماته راکړي، داسې او هغسې به کوم! هغه مهال چې ودې ویل، له دې نه وروسته چې واده مې وکړ! سمېږم او له سترګو څرونې به ډډه کوم!

هغه مهال چې دې وویل: له واده وروسته با حجاب به کېږم!

سبحان الله! ته دغه آیتونه څو څو ځله لولي، اما هغه نه پلي کوي، سوکند پر الله جل جلاله چې دا سخت او شدید آیتونه دي، آیا اوس مهال په هغو باندې پوهیدلی یې؟ وېرېږم چې خپلې هغه ژمنې دې، چې له خپل ځان سره دې کړې وي، عمل به پرې ونه کړې.

آیا هغه دې یاد دي، چې ویلي به دي:

کله مې چې درس پای ته ورسېد او په کار باندې بوخت شوم، وخت زما تر خپلې ولکې لاندې دی او خپل وختونه مې تنظیموم او په سوکالۍ سره به د سهار لمونځ کوم! آیا وفا دې وکړه؟!

هغه وخت چې ویل به دي: په اوږې کې هره ورځ قرآن لولم، آیا وفا دې وکړه؟!

وینم چې اوسمهال خورا ډېر څیزونه در په زړه شول، خپل ځان مو مخکې له دې نه چې محاسبه شئ محاسبه کړئ.

دغه ژمنه مه هېروه!

الله جل جلاله فرمایي: {أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ} [یس: ۶۰]

دغه پېښه څو څو ځله زموږ له پاره رامنځته شوې ده.

دغه کار زما له پاره پای ته ورسوه، سوکند پر الله جل جلاله چې زه ستا لپاره داسې او هغسې کوم، وروسته بیا خیانت کوي او خپله ژمنه نه پلې کوي او کله نا کله یې هېروي! همداسې نه ده! زه پوهېږم، چې هېرولو سره دې د راحتۍ ساه واخیسته، اما دغه عذر له کناه نه هم بد تر دی.

آیا اوس له خپل ځانه خوښ یې؟!

له الله جل جلاله سره د وفادارۍ غور چاڼ:

په هغه باندې ایمان.

د هغه لپاره د خالصانه عمل تر سره کول.

د هغه په لارښوونو باندې عمل او له منهیاتو څخه یې ډډه کول.

اوس له لسو څخه څو اخلي؟ خپل ځان ته دې نمره ورکړه او دغه مسئله جدي ونیسه. دمگری دې خپل ځان ته نمره ورکړه. که اوس دې له الله جل جلاله سره د وفادارۍ په مضمون کې له ۱۰ نه ۵ نمرې واخیستې، نو له یو څه وخت وروسته به ان شاء الله ۷ نمرې اخلي، بیا به ۹ او وروسته به ۱۰ نمرې اخلي. مهمه دا ده چې ته له الله جل جلاله سره په وفادارۍ کې له خپل ځانه خوښ اوسې؟! څوک چې د خیر په لټه کې وي. هغه ته ورکول کیږي.

ادامه لري...

همدغسې نه ده؟! له سره یې پیل کړه او دغه حق ستر وگڼه. دا ځکه چې دا د الله جل جلاله حق دی او الله جل جلاله د وفادارۍ لایق دی. له الله جل جلاله سره په تړون کې وفا وکړئ او له الله جل جلاله سره د ژمنې له نورو لارښوونو څخه، پر قسم او سوکند باندې عمل دی.

الله جل جلاله فرمایي: {وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا} [النحل: ۹۱]

ژباړه: او کله چې مو ژمنه وکړ. نو د الله جل جلاله په ژمنه باندې وفا وکړئ او خپل سوکندونه له محکموالي وروسته مه ماتوئ او په رښتیا چې تاسو الله جل جلاله په خپلو ځانو باندې شاهد ګرځولی دی.

که چېرې دې ژمنه وکړه یا دې سوکند وکړ، باید په هغه باندې وفا وکړې او که دې داسې ونه کړل د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه حدیث ته پام وکړه: (ثلاثة أنا خصمهم يوم القيامة رجل أعطى بئى ثم غدر)

(رواه البخاری ومسلم)

ژباړه: د قیامت په ورځ به زه د درېوو کسانو دښمن یم، یو له هغو: هغه څوک دی، چې زما په نامه یو څه ورکړي او بیا یې خیانت کړي.

(زما په نوم یې ورکړل) یعنې ژمنه یې وکړه او قسم یې وخوړ، سوکند پر الله جل جلاله چې داسې کوم او هغسې کوم، وروسته بیا خیانت کوي.

معرفی زبان نورستانی

ادامه گذشته

معاون مؤلف عبدالروف یزدانی
عضو علمی دیپارتمنت نورستانی - نصاب تعلیمی

می آییم سر زبان نورستانی

خویش را با گام‌های تند و گاهی هم کند برداشته باشد و در مسیر این راه‌پیمایی دور و دراز تکامل تاریخی زبان نخستین بار در اجتماعات بشری بنابر عوامل مختلف مادی و معنوی به تدریج تغییر ماهیت داده و با حفظ بعضی از ریشه‌ها و موارد قدیمی خود ابتدا لجه‌ها و بعدها شاخه‌ها و شعب جداگانه و مستقل زبان‌ها در نقاط مختلف جهان به میان آمده است.

قراری که تثبیت شده یکی از آن مناطق مختلف جهان عبارت از سرزمین پهن‌اور قبایل آریایی است که مردم آن با زبان مخصوص سخن می‌گفتند. زبان‌شناسان را باور بر این است که در هزاره سوم پیش از میلاد قومی وجود داشت که به زبان خاصی تکلم می‌کرد و در قرن نهم زبان آن قوم را هندو آریایی نامیده‌اند. بعدها طوایفی ازین قوم جدا شدند و در اطراف

این یک امر مسلم است که زبان در جامعه ساخته و پرداخته شده است، در همان زمانی که افراد بشر احتیاج به ارتباط یافتن با یکدیگر را حس کرده‌اند زبان به وجود آمده است؛ بناءً زبان کاملاً پدیده اجتماعی است و از روابط اجتماعی ناشی شده و محکم‌ترین پیوندی است که اجتماعات را با هم دیگر ارتباط می‌دهد. تکامل زبان خود نتیجه وجود و دوام جامعه است و گفته می‌توانیم که انسان، جامعه، زبان و سخنوری مکمل لازمه یک دیگر می‌باشند.

قداست زبان و سخنوری انسان را بی آن که از حقیقت بسیار دور شویم می‌توانیم در ۱۵۰ هزار سال پیش قرار دهیم، شاید زبان در چند جای و منطقه مختلف میان جوامع بشری پدید آمده باشد و زبان در جاهای مختلف جهان راه‌پیمایی دور و دراز تکامل

دیگر میراث‌های فرهنگی و اجتماعی قدیمی خویش را تا اندازه زیاد محفوظ نگهداشتند؛ چنانچه گروپ آریایی که به باختر فرود آمدند زبان آریایی باختری به دو شعبه هندو آریایی جدا شد. آن‌هایی که سیر و حرکت‌شان از طریق پامیر و شمال شرقی باختر در لابلاي وادی‌ها و دره‌های مختلف شمال شرقی افغانستان دو طرف هندوکش و نواحی شمال غربی هند صورت گرفته بود زبان شان از اصل قدیمی یعنی (مادر) خود کمتر تغییر خورده و گروپ زبان‌های نورستانی را به وجود آوردند؛ گر چه این توضیح بر بنیاد تحلیل و بررسی و نظریات مورخین و زبان‌شناسان صورت گرفته؛ ولی باز هم برای این که دوستان محترم زیادتر و خوب‌تر به موضوع مورد نظر آشنا شوند توجه شان را به نظریات و توضیحات عده‌یی از دانشمندان و زبان‌شناسان که در مورد ابراز نظر کرده اند معطوف می‌دارم.

دوکتور عبدالغفور روان فرهادی که در زبان‌شناسی و به خصوص زبان‌های افغانستان دسترسی کامل دارد راجع به زبان نورستانی گفته است از جمله السنه پی که با السنه هند قرابت بیشتر دارند از همه بیشتر السنه نورستانی است که پیش از سنه ۱۸۹۶ کافرستان نامیده می شد قابل ذکر است السنه

و اکناف جهان پراکنده گشتند و در نواحی مختلف سکونت گزیدند و هر طایفه و قبیله که مسکنی تازه یافت زندگی مستقلی را آغاز کردند کم کم زبان شان نیز با زبان نخستین فرق کرد و جداگانه راه تکامل را در پیش گرفت به این طریق از آن زبان اصلی که مادر زبان‌های همه این طوایف شمرده می شد فرزندان پدید آمد که اگر چه باهم شباهت کامل داشتند اما به کلی یکسان نبودند؛ از جمله این شعب که در زبان هندو آریایی به سبب مهاجرت و جدایی طوایف و قبایل آن به وجود آمد، یکی آن زبان است که زبان‌شناسان آن را زبان نورستانی خوانده اند.

بر بنیاد گفته آن‌ها زبان نورستانی در میان خانواده بزرگ زبان‌های هندو آریایی پیش از این که زبان هندو ایرانی از هم جدا شوند به وجود آمده بود و متکلمان آن یکی پی دیگر بنابر علل جغرافیایی و اجتماعی از جایگاه اصلی قدیمی خود در ((آریانا و یجه)) به مهاجرت پرداختند و در طی چندین قرن در حوزه‌ها، وادی‌ها و دره‌های مختلف پامیر دو طرف شمال شرق هندوکش و مناطق شمال غربی هند مسکن گزیدند و نسبت به برادران هم نژاد و هم زبان خویش که در باختر زمین سرازیر شده بودند در گوشه و کنار قرار گرفتند و زبان و

از لحاظ زبان‌شناسی توضیح داده است نظر مور گنسترن مشهورترین محقق و زبان‌شناس معاصر را چنین خلاصه نموده است: زبان نورستانی که مور گنسترن آن را کافری می‌نامد شاخه مستقلی از اندو ایرانی است نه اندو آریایی مور گنسترن از لحاظ انکشاف تاریخی خصوصیات عمده فونیتیکی زبان‌های گروپ نورستانی را از سایر زبان‌ها یعنی ایرانی و اندو آریایی تفریق می‌کند و با آوردن مثال‌ها و دلایل زیاد از نگاه اصول و میتود علم زبان‌شناسی این گفته خویش را به اثبات می‌رساند. جهت معلومات بیشتر رجوع شود به اثری بنام «زبان‌های داردیک و نورستانی» منتشره اکادمی علوم افغانستان مرکز زبان و ادبیات انستیتوت زبان‌ها و ادبیات ملیت‌های برادر چون زبان‌های نورستانی و داردیک از لحاظ ساختمان خصوصیات مشترک با هم دارند. چنین امکان و جود دارد تا آثاری که به صورت عمومی نوشته می‌شود این دو گروپ را تحت اصطلاح عنعنه یی یعنی داردیک قرار می‌دهد.

کوهن و گریسن که در زبان نورستانی تحقیق نموده اند می‌نگارند قبایل نورستان یکی از شاخه‌های قدیم نژاد آریین اند و زبان شان در وقتی مورد مطالعه بود که شاخه هندی از اصل آریین جدا؛ ولی هنوز شاخه

هندو ایرانی به دو شعبه هندو ایرانی تقسیم می‌شوند. اگر السنه نورستانی را مطالعه کنیم ممکن است در بین این دو شعبه مقام شعبه سومین را برای آن قایل شویم و ممیزات دو شعبه دیگر را در آن می‌یابیم به هر صورت به پیروی استاد مورگسترن رئیس موسسه تحقیقات هندوایرانی "اسلو" زبان نورستانی را جزوی از دسته السنه شمال غربی هند خواهیم شناخت نظر به تحقیقات آن استاد باید متذکر شد که السنه نورستانی قبل از زمان ویدا یعنی قدیمی‌ترین زبان هندی که تاریخ افغانستان و هند را نشان می‌دهد از اندو آریین جدا شده هیچ زبان هندی در قدامت به دسته السنه انباز نیست و از همین جاست که در السنه هندی السنه نورستانی را مقام خاص و مستقل باید داد.

همین طور داکتر پرویز نائل خانلری در کتاب زبان‌شناسی و زبان فارسی می‌نویسد: در دامنه کوه‌های هندوکش ولایتی هست که سابق آن را کافرستان می‌گفتند و امروز آن را نورستان نامیده اند ساکنان این ولایت به زبانی سخن می‌گویند که در همین حال دارای خصوصیات زبان‌های ایرانی و هندی است.

جای یوسفنه اید لمان در اثری بنام ((زبان‌های داردیک و نورستانی)) که نتایج پیش از یک قرن تحقیقات زبان‌شناسان را جمع‌بندی و به صورت بسیار کوتاه

می‌کردند با لست واژه‌ها و لهجه‌های مختلف آن ارائه می‌گردید که فعلاً تنها از لحاظ تاریخی مورد دلچسپی قرار گرفته می‌تواند.

در سال‌های ۱۸۸۰ تحقیقات پیرامون گروپ زبان داردیک و نورستانی با وجودی که بسیار محدود بود وضع بهتری داشت. در سال‌های ۱۸۹۰ مطالعه زبان داردیک و نورستانی بیشتر شکل سیستماتیک و نسبتاً منظم را به خود گرفت تا سال‌های اخیر قرن نوزدهم و دودهم اول قرن بیستم در مورد زبان نورستانی به صورت مشخص مطالعه صورت نگرفته بود، در سال‌های اخیر در قسمت رشد و انکشاف زبان نورستانی در اکادمی علوم افغانستان، رادیو تلویزیون ملی، وزارت سرحدات، وزارت اطلاعات و فرهنگ و وزارت معارف افغانستان کارهای اساسی آغاز گردیده است.

در سده اخیر، زبان نورستانی در فراز و نشیب‌های مختلف تاریخ باربار در معرض محو و نابودی جدی قرار گرفته؛ ولی با داشتن جمعیت بزرگ گوینده گان که در حدود پنجمصد هزار گوینده در افغانستان و بیشتر از یکصد هزار تن در مربوطات چترال آن سوی سرحد دارد؛ از خطرات جدی جان به سلامت برده است. قابل تذکر است که الفبای زبان

ایرانی از آن جدا نشده بود. در مطالعات زبان نورستانی تحقیق و بررسی دقیق عالم سرشناس نارویژی جیورج مور گنسترن و پروفسور ج روس زبان‌شناس معروف جرمنی نسبت به دیگران دقیق و دارای اهمیت و ارزش علمی شمرده می‌شوند.

در سال ۱۹۶۱ دیپارتمنت مطالعات زبان‌شناسی در فاکولته ادبیات پوهنتون کابل به خاطر ترتیب اطلس زبان‌شناسی افغانستان شروع به تحقیقات و جمع آوری معلومات در باره زبان‌های محلی افغانستان و لهجه‌های آن منجمله زبان نورستانی و داردیک نمود و اولین نشریه پوهنخی در زمینه به طبع رسید. در آن جای و مقام زبان و لهجه‌های نورستان به عین صورت تعیین و تثبیت گردیده است. زبان نورستانی از جمله قدیم ترین زبان‌های است که تا حال در کشور محبوب مان افغانستان وجود دارد.

این زبان از زمانی که هنوز زبان‌های هندو ایرانی از هم جدا نشده بود به صورت مستقل از زبان اصلی ((ادری)) مجزا شده بر موجودیت خود صحه گذاشته بود. در واقعیت امر مطالعات زبان‌های داردیک و نورستانی از (۱۸۳۰م) آغاز یافته است. در اوایل معلومات عمومی پیرامون این زبان‌ها و مناطقی که به این زبان‌ها تکلم

یو پی یو بخور و بنوش در هندی یو - پی در نورستانی بخور و بنوش معنی دارد و هم سون در سانسکرت طلا معنی دارد و در نورستانی هم به معنی طلا استعمال می‌شود و ده‌ها شباهت دیگری با زبان‌های هم جوار در زبان نورستانی موجود است که به نسبت عدم گنجایش درین اثر تحقیقی از ذکر آن صرف نظر می‌نمایم.

درین جا به صورت جدا گانه از چند زبان‌شناس و دانشمندان شناخته شده جهان نام می‌بریم که به اساس نظریه و تحلیل دقیق علمی آن‌ها جای و مقام زبان نورستانی در میان سایر گروپ‌های زبان هند و آریایی تعیین و تثبیت شده است.

الفبا زبان نورستان

آ	ا	ب	پ	ت
ت	ث	ج	چ	ج
خ	ح	خ	د	د
ذ	ر	ز	ږ	ر
ژ	س	ش	ښ	ص
ض	ط	ظ	ع	غ
ف	ق	ک	گ	ل
م	ن	پ	و	و
هـ	ه	ء	ی	ی

نورستانی به اشتراک زبان‌شناس معروف روسی گریمبرگ ۳۰ سال قبل در اکادمی علوم افغانستان پی ریزی گردیده است. شباهت و قرابت زبان نورستانی با دیگر زبان‌ها: زبان نورستانی در جمع زبان‌های سالمند و باستانی به شمار می‌آید، مشترکات زبان نورستانی با سایر زبان‌ها به کثرت دیده می‌شود در این جا صرف چند مثال را به طور نمونه ذکر می‌نمایم. تابستان و زمستان به زبان‌های دری و فارسی نام‌های دو فصل سال می‌باشند این کلمات در نورستانی (زیم سته تان و تاپ سته تان) معمول می‌باشد. زیم سته تان وقت یا محل برف تاپ به معنی گرم است.

این کلمات در سانسکرت نیز به معنی برف و گرم ذکر است؛ هم چنان کلمه پوت به زبان نورستانی راه را گویند در زبان روسی نیز پوت است که راه معنی دارد و هم در عدد شمارش مشترکات زیاد دارد نورستانی ینیخ روسی ادیناخیت یعنی یازده - نورستانی - دیخ روسی دوی ناخیت یعنی دوازده - نورستانی - تریخ روسی - تریناخیت - نورستانی - شتوریخ - روسی - چتیرناخیت یا هم پیو در نورستانی نوشیدن است در روسی و هندی هم معنی نوشیدن را دارد. جی

- سون ارا. - افسانه‌های نورستانی: یاسمین اکمل جنا نورستانی. - قاموس زبان نورستانی: سرمؤلف سلیمان سون ارا. - ادبیات شفاهی نورستان: سمیع الله تازه. در زبان نورستانی تعداد چهل و چهار حرف بوده از آن جمله (۱۱) حرف احتیاطی و (۳) حرف خاص زبان نورستانی می‌باشد در جدول فوق حروف احتیاطی به رنگ (آبی) و حروف خاص نورستانی به رنگ (سرخ) نشانی شده.

یادداشت: الفبای زبان نورستانی در حدود چهار دهه قبل از امروز از طرف اکادمی علوم افغانستان با همکاری علمی و مسلکی گریمبرگ زبان‌شناس مشهور روسی که به زبان نورستانی (کته) حاکم بود، به حضور چند تن از اهل زبان نورستانی تشخیص و تثبیت شده بود ولی به مانند دیگر زبان‌های افغانستان نواقص تخنیکی خود را دارد.

آثار مهم تاریخی زبان نورستان عبارتند از:

- نورستان در گذرگاه: سلیمان سون ارا نورستانی. - روایات اساطیری آریایی در اساطیر نورستانی: سمیع الله تازه. - روایات اساطیری آریایی در اساطیر نورستانی: سمیع الله تازه. - نقش رجال برجسته نورستانی در حوادث مهم افغانستان: سرمؤلف سلیمان سون ارا. - نورستان: نویسنده: جنرال محمد صفر وکیل غرزی. - فرهنگ نورستانی: سرمؤلف سلیمان پروگرام نورستانی برای نخستین بار نظر به تقاضای مردم تلاش‌های وکلای مردم در پارلمان آنوقت به وجود آمد این پروگرام به مدت ۳۰ دقیقه در شبانه روز به نشر می‌رسید، بعد از روی کار آمدن رژیم جمهوری سردار محمد داود خان به بهانه حلول ماه مبارک رمضان در برج سنبله (۱۳۵۳) از نشرات باز ماند و این وضعیت جریان داشت بعد از کودتای هفت ثور اقلیت‌های قومی نورستانی، ازبکی، بلوچی، ترکمنی در افغانستان پروگرام رادیویی خود را دوباره آغاز نموده

و در ۲۸ جدی سال ۱۳۸۳ تلویزیون به نشر زبان‌های اقلیت‌های قومی این کشور به نام تلویزیون ملی آغاز نموده و در سال ۱۳۶۲ هـ ش مجله ملیت‌های برادر در چوکات وزارت محترم اقوام قبایل به نشرات آغاز نمود.

در اخیر همین سال مجله به نام بولتن به زبان نورستانی از طرف همین وزارت به شکل مستقل در پانزده صفحه به چاپ می‌رسید. در سال ۱۳۷۰ مجله دیگر بنام (جانب) به کار آغاز نمود و در سال ۱۳۶۰ در بخش پشتو مجله بنام ژوندون به زبان نورستانی آغاز به چاپ و نشر نمود.

در سال ۱۳۵۸ در مجله فرهنگ مردم مطالب پراکنده به چاپ می‌رسید. در مجموع روزنامه‌ها و مجلات حکومتی وقت دروازه را برای زبان نورستانی باز نموده که ممانعت وجود نداشت.

در سال ۱۳۶۰ اولین مجموعه داستان‌های زبان نورستانی از طریق کمیته دولتی طبع و نشر آن وقت به چاپ رسید و در همین سال جریده آزاد به نام بلورستان نیز به زبان‌های دری پشتو و نورستانی آغاز به فعالیت نمود.

به همین ترتیب هفته‌نامه وطنداران به همت وزارت اطلاعات و فرهنگ شروع به فعالیت نموده و در سال ۱۳۵۸ اکادمی علوم افغانستان دیپارتمنت زبان نورستانی را تأسیس نمود.

منابع و مآخذ

- ۱- پروفیسور مور گنستر، مجله آریا، شماره ۳ سال ۱۳۴۷.
- ۲- جای یوسفنه ایدلمان، زبان‌های داردیک و نورستانی، اکادمی علوم افغانستان، سال ۱۳۶۴.
- ۳- پروفیسور جورج بود روس زبان‌شناس بلند پایه جرمنی.
- ۴- گریونبرگ زبان شناس روس، عضو برجسته در تدوین الفبای زبان نورستانی در اکادمی علوم افغانستان.
- ۵- ناتل خانلری، پرویز، زبان فارسی، مطبعه آریا، شماره ۴، سال ۱۳۳۷.
- ۶- جان ناس، تاریخ جامع ادیان.

- ۷- عزیزى نظر محمد تاريخ كوشانى.
- ۸- آريانا دايرة المعارف جلد ششم.
- ۹- مجله باستان شناسى افغانستان شماره اول سال ششم ۱۳۶۳ كابل.
- ۱۰- حبيبي عبدالحى افغانستان بعد از اسلام.
- ۱۱- نفيلد جان روم، هنر دوره كوشانى ترجمه سردار همایون.
- ۱۲- غبار، غلام محمد جغرافيه تاريخى افغانستان.
- ۱۳- شورماچ، محمد اكبر، نورستان در گستره تاريخ.
- ۱۴- كاتب، ملا فيض محمد سراج التواريخ چاپ حروفى مطبعه كابل.
- ۱۵- رشتيا، سيد قاسم افغانستان در قرن نزده.
- ۱۶- داکتر پرويز ناتل خانلری زبان شناس ایرانى .
- ۱۷- داکتر عبدالغفور روان فرهادى زبان شناس و دانشمند افغانى.
- ۱۸- سر مؤلف سليمان سون ارا، نورستان در گذرگاه تاريخ.

مانيز تقابل يا تضاد او دهغه د ډولونو څېړنه

لومړۍ برخه

لنډيز

مانيز تقابل د ويونو تر منځ مانيز تضاد، ټکر، مانيز نقص او له يو بل سره له هر پلوه برعکسوالي او تضاد ته وايي. مانيز تقابل ځينو پوهانو له مانيز تضاد سره مترادف بللی، خو تقابل لکه چې له نوم څخه يې څرګندېږي د دوو پديدو يو د بل پر وړاندې واقع کېدو ته وايي او مانيز تضاد تر ډېره د دوو ويونو له يو بل سره مانيز مخالفت ته وايي. دا دوه ويونه تر ډېره نسبي مترادف بللی شو.

په دې مقاله کې د مانيز تقابل اړوند درې ډوله وېشنې لولئ:

۱- د کلام اجزاو ته په پام وېشنه؛

۲- د اندازه گیرۍ، رتبې، کیفیت، نښې او ځينو نورو ځانګړتياوو له مخې د متضادو ويونو ډلبندي؛

۳- د پښتو ژبې مورفولوجيکي جوړښت ته په پام د متضادو ويونو وېشنه

سريزه

مانيز تقابل چې تر ډېره يې کار د ويونو له مانيز ټکر او تضاد سره دی، په ژبه کې په طبيعي توګه موجود دی. مانيز تقابل په ژبه کې د ځانګړي ارزښت لرونکي بحث دی، چې په پوهنه، لغت پوهنه، ادبي فنونو او نورو برخو کې ورباندې بحث کېدای شي.

په دې مقاله کې د مانيز تقابل په ډولونو باندې بحث شوی. دا چې د مانيز تقابل موضوع د لغت پوهنې او مانا پوهنې په

پوهنه)، د میراجان غوربندی (لغت پوهنه)، د پوهاند مجاور احمد زیار (ویپوهنه) او (پښتو مانا پوهنه) او...

د مانیز تقابل (تضاد) پېژندنه

مانیز تقابل یا مانیز تضاد په اصل کې د لغت پوهنې او مانا پوهنې له مهمو بحثونو څخه دی، چې تر ډېره یې سر او کار د وییونو له مانیز ټکر او تضاد سره دی. کله چې د دوو وییونو مانا یو له بل سره په ټکر کې واقع شي، یا یو د بل په مقابل کې واقع شي او یا هم یو د بل مانا نقض کړي، نو وایو چې دا لغتونه په مانیز لحاظ متضاد او یا هم متقابل وییونه دي. مانیز تضاد په ادبي صنایعو کې هم د خاص اهمیت لري، خو په مانا پوهنه کې بیا د ځانګړي ارزښت لرونکی دی.

فرانګ ر. پالمر وایي، چې ژبه دومره مانیزوالي ته اړتیا نه لري، څومره چې متضادو معناوو ته یې لري.

(ارغند، ۱۳۹۶: ۸۱).

دا چې د مانیز تقابل په اړه بېلا بېلو پوهانو خپل نظرونه څرګند کړي، نو اړتیا ده تر څو د مانیز تقابل یا مانیز تضاد د ښې پېژندنې لپاره د دوی د نظرونو یادونه وکړو:

دولت محمد لودین په خپل اثر لغت پوهنه کې لیکي: متضاد لغات هغو لغاتو ته ویل کېږي، چې په خپلو منځو کې د مانا ګانو له مخې تضاد ولري، یا دا چې د کیفیت له

هر اثر کې یو څه څېړل شوي او په ډولونو یې هم بېلابېلو پوهانو نظرونه څرګند کړي، نو غوره مې وبلله، چې د دې بحث سره تر ټلې جامع ټکی له ځینو معتبرو منابعو څه را واخلم او د مانیز تقابل د بېلابېلو ډولونو یو جامع تصویر وړاندې کړم.

همدارنګه د مانیز تناقض او تضاد په توپیر باندې مو هم بحث کړی. په همدې ترتیب مو په پاراداکس چې (اصلاً په ادبي او بلاغي علومو کې د ځانګړي بحث موضوع ده) هم بحث شوی او له مانیز تضاد سره یې پر توپیرونو باندې غږېدلي یاستو.

د موضوع شالید

د مانیز تقابل یا تضاد اړوند ډېر مواد او معلومات په هره ژبه کې پیدا کېدای شي، تر کومه چې د مانیزو لغتونو د رامنځته کېدو خبره مطرح کېږي؛ نو ویلی شو، چې مانیز تقابل د یوې ژبې په ذات کې په طبیعي توګه موجود وي، خو له دې سره سره بیا هره ژبه د ځینو متضادو جوړو د جوړولو لپاره ځینې خاص قواعد لري، چې بیا یې هم د هغې ژبې له طبیعي جوړښته ګټه اخیستې وي.

مخکې مې یادونه وکړه، چې د مانیز تقابل اړوند مواد په هره ژبه کې موندل کېږي. په پښتو ژبه کې د لغت پوهنې او مانا پوهنې په هر اثر کې دې موضوع ته اشارې شوې مثلاً: د ذبیح الله صاحب ارغند (مانا

وايي، که متضاد لغتونه د لغتونو د گروپونو له مخې وکتل شي، نو په ساده لغتونو کې راځي. (لودين، ۱۳۵۵: ۹۳)

د متضادو ويونو د ښې پېژندنې لپاره اړتيا ده چې لاندې ټکي هم په نظر کې ونيسو:

۱- متضاد ويونه دوه لغتونه وي.
۲- په متضادو ويونو کې مانيز ټکر، برعکسوالی، يو د بل مانا نقص کول، يو د بل د مفهوم منفي کول، يو د بل کیفیت نقص کول او دې ته ورته متضادي اړيکې موجودې وي.

۳- د متضادو ويونو په وسيله په ډېرو مواردو کې يو او بل هم شرحه کولای شو.

۴- په مانيز تقابل کې داسې ويونه هم شتون لري، چې څو مترادفات ولري، له بل اړخه يې مقابل ويی هم د څو مترادفاتو لرونکی وي، کېدای شي دا ډول جوړې سره متقابلې (متضادي) وي، مانا دا چې د طرفينو له ډلې د يوه طرف هر مترادف ويی کېدای شي د بل طرف د هر ويی پر وړاندې متضاد وي؛ مثلاً: لوی، ستر او غټ چې هم مانا ويونه دي، له وړوکي، کمکي، کوچني، چې دوی هم مترادف ويونه دي، متضاد وي. دا ډول د ويونو ډلې ته ښايي د متضادو ويونو ډلې ووايو.

۵- د متضادو ويونو اړوند د دې يادونه هم اړينه ده، چې متضاد ويونه هغه وخت

پلوه د داسې ښو او علامو څښتنان وي، چې د همدې له امله يو لغت د بل سره معنوي تضاد ولري. (لودين، ۱۳۵۵: ۹۳)

ميراجان غوربندي هم پورته نظر ته ورته نظر لري، دی ليکي: دا هغه برخه لغتونه دي، چې پخپلو منځونو کې د ماناگانو، کیفیت او يا د ځينو نورو ښو ښانانو په درلودلو سره په خپل منځ کې تضاد لري. په دې توگه يو لغت د بل سره معنوي تضاد لري.

(غوربندي، ۱۳۹۸: ۱۱۰)

په (نکاهي تازه به معناشناسی) کې لولو: « اصطلاح (تضاد معنایی) را برای معانی متقابل بکار می بریم و واژه هایی که در تقابل معنایی با یکدیگر قرار میگیرند (متضاد) یکدیگر می نامیم» (پالمر، ۱۳۶۶: ۱۳۶)

په هر صورت د متضادو لغتونو ډله په ژبه کې د ځانگړي ارزښت لرونکي ويونه دي، چې د مانا په څرگندولو او مفهوم رسولو کې خاص ځای لري، مثلاً موږ ډېر وخت د متضادو لغتونو په وسيله متضادي پديدې پېژنو؛ مثلاً احمد لوړ دی؛ خو همدا لوړوالی د (ټيټ) په ويی هم څرگندولی شو، که ووايو چې احمد ټيټ نه دی، مانا دا چې د (ټيټ) د ويی مانا نقص شوه او دا يې څرگنده کړه چې احمد هغه څوک دی، چې ټيټ نه دی او يا هم د ټيټ په مقابل کې واقع مفهوم لري.

متضاد وییونه څنګ په څنګ راشي، نو د دواړو تر منځ «که» راځي؛ لکه: نن ځې که سبا. په نورو جملو چې کله متضاد وییونه خوا په خوا راشي؛ نو «او» یې تر منځ راځي؛ لکه: زه په ښه او بده پوهېږم. یا زه تور او سپین پېژنم.

د متضادو وییونو تر منځ اړیکې

متضاد لغات د دې لپاره کارېږي، چې یوه پدیده د بلې په مقابل کې ودروي، بیا دغه متضاد توب په خپلو منځونو کې یو تر بله سره د یو لړ ملحوظاتو له مخې اړیکې لري؛ لکه:

۱- د وخت د مفهوم له مخې: ورځ - شپه، د وخته - ناوخته، ژمی - اوړی، تل - کله کله، سبا - بېګا.

۲- د فضا د مفهوم له اړخه: لرې - نږدې، تنګ - پراخ، شمال - جنوب.

۳- د انسان د کیفیت او خاصیت له مخې: ښه - بد، زړور - بې زړه، هوسا - سترې او... (دولت، ۱۳۵۵: ۱۰۴، ۱۰۵)

سیما وزیرنیا وایي: «رابطه تضاد د نوع است: ۱) مطلق. ((لکه: شپه او ورځ، غم او ښادي)) ۲) نسبي، مانند رابطه میان بزرګ و کوچګ یا تیره و روشن. این تضاد از آن رو نسبي است که ممکن است یک شیء که نسبت به شیء دیگر روشن یا کوچګ است نسبت به شیء دیگر تیره یا بزرګ باشد. این

سره متضاد دي، کوم وخت چې په خپله اصلي مانا کې وکارول شي. یعنې که دوه متضاد وییونه چې اصلي ماناوې یې سره په ټکر کې وي، په داسې ترکیبونو او جملو کې تر غور لاندې ونیسو، چې هلته یاد وي د خپلې اصلي مانا پر ځای په مجازي او یا هم ضمني مانا کارول شوي وي؛ نو ښايي، د متضادوالي اړیکه یې تر پوښتنې لاندې راشي؛ لکه: که ووايو، چې فلانی قلم لري او زموږ موخه ترې دا وي، چې پوهه لري، (دلته د قلم مانا پوهه ده)، که (د قلم د نه لرلو یا عدم) سره یې په نظر کې ونیسو؛ نو په لومړۍ جمله کې کارېدونکی قلم چې د پوهې په مانا کارول شوی او دا یې مجازي او کنایي مانا ده، د دویم قلم، چې مادي قلم ترې مراد دي، د تضاد په اړیکه کې وګورو؛ نو څرګندېږي، چې دا دوه وییونه (قلم - پوهه) او (نه قلم - عدم قلم) سره په تضاد کې نه دي. دولت محمد لودین لیکي «متضاد لغات یوازې د یوې معنی د لرنې په چوکاټ کې یو د بل تضاد ګڼل کېږي، که په دغو دوو لغاتو کې کوم یو د ټاکلې معنۍ څخه بلې معنۍ ته واوړي؛ نو په دې وخت کې د هغه بل لغت سره د هماغې پخوانۍ معنا په درلودنه تضاد نه ګڼل کېږي.»

(دولت، ۱۳۵۵: ۹۶)

۶- کله چې په پوښتنیزه جمله کې دوه

خو په عامو یا بالفعل ویناوو کې دا ډول جملې متناقضې جملې بلل کېږي.

له پورتنیو دوو جملو څخه د تناقض او تضاد توپیر هم ښه جوتېدای شي. مخکې مو د تضاد په بحث کې وویل چې تضاد دوه توکونه لري، چې له یو بل سره د مانا له اړخه سره ضد وي؛ خو دلته په دې جملو کې گورو، چې اصلاً داسې ویونه نه دي پکې راغلي چې په مجرد ډول دې له یو بل سره متضاد وي؛ خو دا چې په دې جملو کې (کون او غږ اورېدل) (ړوند او انځور کتل) د مانا په لحاظ سم نه دي؛ نو وایو چې دا جملې مانیز نقض لري او متناقضې جملې دي.

د تناقض اړوند یوه بله یادونه هم اړینه ده، هغه دا چې کله کله خاص اړیکه او شرایط وي، چې تناقض له منځه وږي؛ لکه (مړی وایي) دا جمله په اصل کې متناقضه جمله ده، ځکه مړی خبرې نه شي کولای یانې (د مړي او خبرو کولو تر منځ تناقض موجود دی)؛ خو که همدا جمله د جنت او دوزخ اړوند بیان کې وکاروو او یا یې واورو، نو د دغو خاصو شرایطو پر اساس یې نقض نفی کېږي او متناقضه جمله نه بلل کېږي.

ادامه لري...

رابطه در جفت واژه‌های نظیر: دراز و کوتاه، پهن و باریک و کم و زیاد نیز صادق است (وزیریا، ۱۳۷۹: ۸۴)

تضاد او تناقض

د تضاد اړوند مو مخکې جامع بحث وکړ، دا چې تضاد او تناقض څه توپیر سره لري او که نه دلته به یو څه بحث ورباندې وکړو.

د تضاد او تناقض مانا په لغتنامو او فرهنگونو کې تر ډېره یو ډول ده، خو متضاد توب تر ډېره د دوو پدویدو او دوو کلمو تر منځ وي؛ لکه: شپه - ورځ، سهار - ماښام، تور - سپین او نور، یعنې تر ډېره تضاد د کلمو په کچه وي؛ خو د تناقض لمن بیا تر ډېره له کلماتو او پرې د جملې او وینا په کچه وي، له بل اړخه تناقض په بالفعل ډول وي. یعنې که چېرته په یوه جمله یا وینا کې داسې تضاد واقع وي، چې اصلاً د نقض وړ وي، دې ته تناقض وایي؛ لکه: ړوند انځور گوري، یا کون غږ اوري، دا جملې د مانا په لحاظ متناقضې جملې دي، یانې د دې جملو په مانا کې نقض موجود دی؛ ځکه ړوند انځور نه ویني او نه هم کون غږ اورېدلی شي.

متناقضې جملې په عادي وینا او عامه ژبه کې تر ډېره نه کارېږي؛ په بلاغي علومو او شاعری کې د دا ډول جملو کارونه توجیه لري؛

شیشه و بررسی تاریخی آن در افغانستان

مؤلف: صفیه احمدی

چکیده

شیشه یک ماده جامد و شفاف است که از ترکیب اکسیدهای مختلف مانند سیلیکان، کلسیم، بور و غیره به دست می آید. ویژگی های شیشه باعث شده که به عنوان یک ماده ساختمانی مهم در تمدن معاصر شناخته شود. صنعت شیشه سازی سنتی در افغانستان، یکی از صنایع دستی قدیمی و با ارزش است که به دلیل چهار دهه جنگ و واردات ارزان تولیدات ماشینی، روبه فراموشی است. در سال های اخیر، تلاش هایی برای راه اندازی کارخانه های تولید شیشه در افغانستان صورت گرفته است، اما به دلیل مشکلات تأمین انرژی، هنوز به بهره برداری نرسیده است.

کلید واژه ها: شیشه، ترکیب شیشه، خواص شیشه، تاریخی شیشه، تولید شیشه، صنعت شیشه سازی در افغانستان

مقدمه

انسان از بدو خلقت و شناخت خویش و ماحول خود، بدون داشتن معلوماتی پیرامون جنبه های نظری کیمیا بنابر نیازی که به مواد کیمیایی موجود در طبیعت داشت با جنبه های عملی کیمیا سروکار پیدا کرد. همان طوریکه تغییرات کیمیایی عبارت از شکستن روابط میان اتم ها و مالیکول ها و ایجاد روابط جدید با نظم خاص، جهت تولید مواد تازه و جدید است، صنایع کیمیایی نیز مواد خام را به وسیله دگرگون ساختن ماهیت اولی آن ها، مواد مورد نیاز جامعه را تولید می کند و در واقعیت امر هدف این بخش صنعت، همانا بدست آوردن بهترین مواد مورد ضرورت به وسیله مناسب ترین طریقه های کیمیایی چه از نظر نوعیت ترکیب مواد، چه از نگاه تغییرات وارده در آن، با مصرف مقدار انرژی مورد نیاز می باشد. از اینرو، کاملاً روشن است که دانش فنی و کارایی در این بخش از اهمیت خاصی برخوردار است. امروز صنعت کیمیا یکی از مهم ترین صنایع جهان محسوب می گردد و حجم

انسان از بدو خلقت و شناخت خویش و ماحول خود، بدون داشتن معلوماتی پیرامون جنبه های نظری کیمیا بنابر نیازی که به مواد کیمیایی موجود در طبیعت داشت با جنبه های عملی کیمیا سروکار پیدا کرد. همان طوریکه تغییرات کیمیایی عبارت از شکستن روابط میان اتم ها و مالیکول ها و ایجاد روابط جدید با نظم خاص، جهت تولید مواد تازه و جدید است، صنایع کیمیایی نیز مواد خام را به وسیله دگرگون ساختن ماهیت اولی آن ها،

پروژکتورها و غیره نظر به خصوصیات خاص اش مورد استفاده قرار گرفته و می گیرد.

شیشه

شیشه یک نام و اصطلاح تخنیکی است که به هر ماده جامد، شفاف و نوری اطلاق شده می تواند و از نگاه ساختمان مالیکولی یک ماده امورف (Amorph) یعنی بی شکل و شفاف نوریست که چگونگی شفافیت و خواص نوری آن تابع نوعیت اجزاء ترکیبی، تناسب اجزاء، طرز تنظیم و استقرار اجزای ترکیبی آن در شبکه می باشد. این ماده در اثر سرد ساختن آنی و سپس تدریجی حالت مذابه اجزای ترکیبی آن چون اکساید ها (Ca, B, Al, P, Li, K, Na, Mg, Pb, Si) و غیره بوجود می آید. البته همه

و تنوع تولیدات مواد کیمیایی بیشتر از تولیدات تمام صنایع دیگر است؛ طوریکه هم اکنون تمام ساحات و جوانب زندگی ما را فرا گرفته است که یکی از آن جمع شیشه است. اختراع شیشه تحول عظیم در معماری دنیا ایجاد کرد. به گونه امروزه شهرهای جهان زیبایی خود را مدیون این تحول بزرگ در صنعت تولید می دانند. شیشه ماده یی است سخت شکننده و شفاف که به واسطه حرارت دادن و سرد کردن ترکیبی از ریگ، سودیم کاربونیت و آهک تولید می شود. هزاران سال پیش شیشه به شکل های مختلف مورد استفاده بشر بوده و به مرور زمان به عنوان ماده پر مصرف علاوه بر نمای ساختمان ها در ساخت وسایل نقلیه، ساخت

می‌کند فضاهای مسکونی را از گزند عوامل جوی مانند باد - باران - برف - سرما و همچنین هجوم حشرات و حیوانات محفوظ نگاه می‌دارد.

شیشه در مقابل تمام مواد کیمیایی حتی اسیدهای قوی و قلوئیه‌ها مقاومت کرده و تحت تأثیر خوردگی واقع نمی‌شود، فقد هایدروفلوریک اسید شیشه را در خود حل می‌نماید (کباری، ۱۳۸۷).

برعلاوه، قدرت انکسار (از ضریب انکسار بالاتر از هوا و آب برخوردار است) که دارای ضریب انکسار $1/5$ می‌باشد و پخش‌کننده نور، مقاومت در برابر فشار منقبض‌کننده، مقاومت در برابر کشش، پایین بودن ضریب انبساط، عایق بودن آن در برابر جریان برق، ناسوز بودن، خلاقپذیر بودن، به صورت الیاف در آمدن، عایق حرارت بودن سطح صاف و صیقلی آن نیز از جمله خواص قابل ملاحظه شیشه محسوب می‌شوند.

از اینرو، شیشه با در نظر داشت خواص فوق‌الذکر آن موارد استعمال گوناگون را در صنعت، ساحه علوم و زندگی جوامع بشری به خود اختصاص داده است.

هر آن کار انجام یافته در رابطه به ارتقای کیفیت شیشه که در سال‌های آخر بعمل آمده و یا بعمل خواهد آمد به استعداد، توانمندی و ابتکار تکنالوژست شیشه

اکسایدهای فوق‌الذکر در یک نوع شیشه موجود نمی‌باشند.

در ترکیب شیشه‌ها نظر به انواع متعدد آن‌ها عناصر ساده (S, Se, As) هلوجنایدهای فلزات القلی زمینی عمدتاً BeF_2 کلکوژنایدها و بعضی کاربونت‌ها، سلفایدها، سلینایدها؛ مقدار محدود از مذاب (P, B, Ni, Fe) و پولیمیرهای عضوی نیز شامل می‌گردند.

شیشه‌های سلیکیتی نظر به انواع دیگر شیشه‌ها عمومیت بیشتر داشته و ساحه استفاده وسیع دارند.

خواص شیشه

شیشه دارای سه خواص مهم و اساسی زیر است که آنرا به یک ماده اشد مورد نیاز ساختمانی در تمدن معاصر بشریت تبدیل نموده است: (۱) سختی؛ (۲) شفافیت؛ (۳) مقاومت در برابر مواد کیمیایی (حلیم، ۱۳۹۳).

شیشه جسمی است که در طبقه‌بندی اجسام سختی آن در ردیف هشتم قرار دارد، و همه اجسام به جز الماس‌ها را خط می‌اندازد. وزن مخصوص شیشه $2/5$ گرام بر سانتی متر مکعب بوده و بسیار شکننده است.

شیشه تنها مصالح ساختمانی می‌باشد با وجود اینکه نور از آن به خوبی عبور

سوريه کنونی ارتباط می دهد، قسمی که تاجران غذای شانرا در جریان پخت بالای کتله ترونا $(Na_3H(CO_3)_2 \cdot 2H_2O)$ یا یورو Na_2CO_3 [Trona]، واقع در ساحل بحر قرار دادند. چگونگی ترکیب شدن کیمیایی ریگ و مرکب قلوئی ترونا با یکدیگر توجه انسان ها را به خود جلب کرد و این امر باعث شد تا سعی و تلاش های متواتر و لازم را در این راستا با پیروی و تقلید از این کار که بر حسب تصادف در جریان پخت غذای تاجران رخ داده بود، ادامه دهند.

مصری ها در حدود ۵۰۰۰ الی ۶۰۰۰ سال قبل از میلاد، زیورات پر زرق برق شیشه یی را با مهارت و استادی کامل که از زیبایی خاصی برخوردار بودند، می ساختند. از ساختن شیشه های کلکین در سال های ۲۹۰ میلادی اشاره به عمل آمده است. شیشه های استوانه یی کلکین ها توسط دست برای اولین بار در قرن دوازدهم میلادی به وسیله یکی از راهبان ساخته شد.

در دوره های قرون وسطی ایتالیوی ها یک مرکز انحصاری صنعت تولید شیشه را در کشورشان ایجاد کردند. در اوایل قرن پانزدهم استعمال و مصرف شیشه های کلکین در خانه ها تعمیم یافت. الی

(Glass technologist) پیوند مستقیم دارد. به خصوص در ساختن شیشه های دروازه ها، کلکین ها، عراده جات، ساختمان ها، اسباب لوازم مختلف منازل، آشپزی و شیشه های مرغوب لابراتواری به کارگیری استعداد و ابتکار آن ها اهمیت فراوان دارد. لذا، لازم است تا دانشمندان و تکنالوژیست های شیشه، مساعی جدی شانرا در تولید انواع متعدد شیشه های سخت و مقاوم با در نظر داشت سه اصل خواص مهم اولی شیشه که فوقاً تذکار یافت مشترکاً به کار بندند.

مسلماً آرایش و تزئین زندگی معاصر امروزی بشریت متمدن بدون استفاده از وسایل شیشه یی نا ممکن است.

رنگ ها و دیزاین های مرغوب شیشه های سخت و مقاوم زیبایی و ارزش خانه های مسکونی، بلند منزل ها و عراده جات را افزایش بخشیده است (حلیم، ۱۳۹۳).

تاریخچه شیشه

بر خلاف سایر مواد معمولی و صنعتی مورد استفاده در تمدن معاصر بشریت، تاریخچه دقیق ساخت شیشه منجیث یک کشف مهم بسیار روشن نیست. یکی از شواهد و مدارک قدیمی در این رابطه این است که پلینی کشف تصادفی این ماده را به پخت غذا توسط تاجران اهل فنیقیه یعنی کشور قدیمی در محل لبنان و

تخته‌های وافر شیشه بوجود آورد که این صنعت قسماً در اثر سهم‌گیری مستقیم و کار تحقیقی مشترک تولیدکننده‌گان موتر تیز رفتار با انجنیران تولید شیشه در پروسه شیشه‌سازی هر چه سریعتر رشد و تکامل نمود. فعلاً تقریباً بیش از ۸۰۰ نوع ترکیب مختلف شیشه به مقاصد و موارد مختلف در تجارت استفاده می‌گردد.

دانشمندان ساینس و انجنیران از طریق کار مشترک تحقیقاتی شان انواع متعدد شیشه‌ها را تولید نمودند. ماشین‌های اتوماتیک یا خودکار به منظور تولید سریع بوتل‌های شیشه‌یی، گروپ‌های برق و غیره اختراع گردید. امروز صنعت تولید شیشه جایگاه فوق العاده خاص و پر اهمیت را احراز نموده است. همه اسباب، وسایل و امکانات ساینس و انجنیری در استقامت تولید، کنترول و انکشاف این ماده مهم اختصاص یافته اند. (حلیم، ۱۳۹۳: ۲۵۰-۲۵۲).

ماهیت شیشه

از دیدگاه فزیک، شیشه عبارت از مایع فوق سرد شده سختی است که دارای درجه حرارت ذوب مشخص نبوده و به حد کافی از چسپنده‌گی لازم برخوردار است. این خاصیت چسپنده‌گی آن که به بالاتر از ۱۰۱۲ pa.s می‌رسد باعث

اوایل قرن شانزدهم میلادی در کشور های جرمنی و انگلستان شیشه تولید نمی‌گردید.

تولید تخته‌های شیشه در سال ۱۶۸۸ در فرانسه به حیث یک صنعت تزینی عرض اندام نمود.

صنعت شیشه‌سازی در امریکا در سال ۱۶۰۸ در شهرک جمس و ایالت ورجنیا و در سال ۱۶۳۹ در سالم و مساجوستس

پا به عرصه وجود گذاشت. برای بیشتر از سه قرن، تولید شیشه ذریعه دست با استفاده از قاعده مروجه به طور عملی صورت می‌گرفت. یگانه اصلاحات و تعدیلات وارده از نقطه نظر کیمیا در طول دوره متذکره همانا تصفیه مواد اولیه قبل از پخت و صرفه‌جویی در مواد سوخت بوده است. تا حدود بعضی روابط فی مابین ترکیب کیمیایی شیشه و خواص نوری و سایر خواص فزیک آن برقرار گردید، اما، به صورت عموم، این صنعت تا قبل از سال ۱۹۰۰ به حیث یک فن و هنر اشخاص و افراد معین که تمام فن و فورمول‌های آن توسط همان عده افراد محدود به صورت مخفی حفظ شده بود، تلقی می‌شد و پروسه کار تولید آن فقط روی تجارب و قاعده عملی رایج در آن وقت استوار بود.

ظهور موتر نیازمندی شدید را به

Amorphous, (SiO₂) بطور مقایسوی
ارایه شده اند.

طبیعت شیشه را می توان مانند آن دسته
موادی در نظر گرفت که به درجات
حرارت پایین تر از درجه حرارت
انجماد شان هنوز هم حالت مایع را دارا
می باشند. و این خود تأکید همان نظر
قبلی است که شیشه نقطه ذوبان ثابت
ندارد.

مواد اولیه ی تهیه ی شیشه

جهت تولید انواع مختلف شیشه
از مواد لازم زیر استفاده صورت
می گیرد: ریگ به طور تقریبی
خالص (Sand) سودیم کاربونات،
سودیم بای کاربونات و یا سودیم
نایتريت، سنگ آهک (Limestone) و
یا دولومایت (Dolomite, MgCO₃).
فلدسپار (CaCO₃, R₂O.)
R₂O / 6SiO₂ (Al₂O₃) بورکس. طوریکه
عمدتاً از Na₂O یا K₂O و یا مخلوط از
هر دوی آن نماینده گی می کند (برتری آن
در بدست آوردن K₂O, Na₂O, Al₂O₃
SiO₂ ارزان و خالص است) و از جانب
دیگر Al₂O₃ سبب بلند بردن درجه
حرارت ذوبان شیشه می شود. بورکس
(Borax, Na₂B₄O₇) که از اکسایدهای
Na₂O و B₂O₃ تشکیل یافته و ضریب
انبساط حرارتی شیشه را پایین می آورد و

گردیده تا آنرا به صورت قوی فشرده و
جامد نگاه دارد و در عین حال از بلوری
شدن آن جلوگیری نماید. خواص قوی
چسپنده گی آن بیشتر به موجودیت رابطه
اشتراکی نه چندان طویل (Si-O-Si-O-)
، قوه های اعمال شده و اندروال،
قوه های کولمب (قوه های آیونیک) و
قوه های آیون دایپول بستگی دارد.

از نگاه کیمیا، شیشه به طور اساسی
ترکیبی از اکسایدهای فلزات غیر از فلزات
القلی و القلی زمینی (به طور عمده از
تجزیه کاربونات آن ها حاصل می شوند)،
ریگ و برخی اکسایدهای دیگر به شمول
یکتعداد اکسایدهای فلزات انتقالی و
مربکات خاص دیگری است.

مطالعه شیشه معمولی سلیکیتی از طریق
عبور و انتشار اشعه X نشان داده شده است
که شیشه از واحدهای ساختمانی SiO₄
به شکل چهار وجهی (tetrahedral)
تشکیل گردیده و تفاوت شیشه با بلور در
این است که در شیشه استقرار آیون ها
و گروپ ها در فواصل کوتاه و نا منظم
نسبت به همدیگر شان صورت می گیرد و
اما، در بلور این ترتیب و تنظیم در ابعاد
و فواصل وسیع تری با ظهور نظم خاص
وجود می آید.

در شکل زیر ساختمان کریستالی کوارتز
(SiO₂) و حالت امورف شیشه کوارتز

خشت ناسوز مخصوص که برای پوشش درونی مخزن مذابۀ شیشه استعمال می‌گردد از ترکیب اکسایدهای کروم و المونیم یا اکسایدهای سلیکان و زرکونیم تهیه می‌شود.

علاوۀاً، مرکبات دیگری چون: As_2Se_3 , TeO_2 , Ga_2O_3 , V_2O_5 , As_2S_3 , Bi_2O_3 , GeO_2 نیز از جمله مواد تشکیل‌دهندۀ شیشه‌های کلکوجناید (Chalcogenide)، زمانیکه با اکساید های ذکر شدۀ قبلی یکجا شوند، محسوب می‌گردند و سه هالاید (Halide) مهم تشکیل دهنده شیشه عبارت اند از: BeF_2 , AlF_3 , ZrF_4 . علاوه نمودن PbO در شیشه بنابر خصلت زهری آن نهایت محدود است. اما، از جهت دیگری برای حل نمودن مواد دیرگداز و سایر مواد اضافی که باعث درز و ترکش شیشه شده می‌توانند در خمیرۀ شیشه علاوه می‌گردد که از این جهت مفید خوانده می‌شود.

در رابطه به علت تنزیل نقطۀ ذوبان شیشه که در اثر علاوه نمودن اکساید های فلزات القلی صورت می‌گیرد باید گفت که رابطۀ $Si-O-Si$ مطابق تعامل زیر از بین می‌رود:

ادامه دارد...

همین قسم مقاومت و ضریب انکسار آن را بالا می‌برد.

مواد دیگری شیشه که بنام معیارهای شفاف کننده (Fining agent) و یا صاف کننده نامیده می‌شوند نیز در خمیرۀ شیشه علاوه می‌گردند و این مواد عبارت اند از اکسایدهای ارسنیک و انتیمونی، نایتريت‌ها پوتاشیم و سودیم، نمک طعام ($NaCl$)، فلوراید ها و عده‌یی از سلفیت‌ها.

چنانچه که نمک ($Saltcake, Na_2SO_4$) برای شفاف کردن و بیرنگ کردن خمیر شیشه بکار می‌رود همراه با کاربن که سلفیت‌ها را به سلفاید تبدیل می‌کند در خمیر شیشه علاوه می‌شود.

ترای اکساید ارسینیک (As_2O_3) خارج ساختن حباب‌های گاز کاربن دای اکساید را آسان می‌سازد و به همین ترتیب نایتريت سودیم یا پوتاشیم که برای تحمض آهن و محو کردن رنگ آن در شیشه بکار می‌رود در خمیرۀ شیشه افزوده می‌شوند. در بسیاری از کشورها پارچه‌های کوچک شیشه (Cullet) را نیز من حیث ماده خام تهیه خمیر شیشه مورد استفاده قرار می‌دهند. کاربونیست پوتاشیم برای تهیه شیشه‌های مخصوص ابزارهای نوری و تزئینی مصرف می‌شود. منگنیز دای اکساید برای بیرنگ کردن شیشه به کار می‌رود.

مؤلف زين العاب الدين حقيار

په تدريس کې د ارزونې اغېزې

لنډيز: ارزونه هغه دوامدار او پراخ بهير چې په تدريس کې د هغه په وسيله امار راټول، وروسته له تحليل او تجزيې څخه د سمون او د کيفيت لوړولو لپاره يې تصميم نيول کېږي. په تدريس کې ارزونه ډېره اغېزه لري، که چېرې په ټاکلي وخت واخيستل شي، د ښوونې او روزنې په بهير کې به چټک بدلون راشي. په تدريس کې د ارزونې ارزښت دا دی چې پلان ښه عملي کېږي او د زده کوونکو په پوهه کې مثبت بدلون رامنځته کوي. ارزونه د يوه ښوونيز نظام په بهير کې ډېره اړينه او بنسټيزه وسيله ده چې د هغې په واسطه د يوه شخص او يا يوه شي په اړه قضاوت کېږي.

سريزه

امتحان د کلمې ذکر کړی دی، د قرآن کریم په ډېرو آياتونو کې نوموړې کلمې ته اشاره شوې ده.

الله تعالی د بقرې سورت په ۱۵۵ آیات کې فرمايي: «وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرَاتِ وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ»، ژباړه: موږ به خامخا تاسو ټول په يو څه وېره، لوږه، مال، ژوند اود مېوو په کمښت سره آزمايو او صبر کوونکو لپاره زېری دی! همدارنگه الله تعالی د احزاب سورت په ۱۱ آیات کې

د آزمويڼې يا ارزونې د تاريخي مخينې په اړه ډېر څه ويل شوي، روميانو، چينايانو او امريکايانو هم په خپلو ليکنو کې د ارزونې په اړه خپل معلومات څرکند کړي، خو معتبره سرچينه چې زموږ باور پياوړی کوي، هغه د اسلام مبارک دين دی چې څوارلس پېړۍ مخکې يې د آزمويڼې په اړه ښکاره او جوت معلومات وړاندې کړي دي. الله تعالی د خپل سپېڅلي کتاب قرآن کریم په عنکبوت، بقرې، احزاب، طه، انفال، ال عمران، کهف او نورو سورتونو کې د

مثبت بدلون لامل وگرځي.

د موضوع اهمیت: د موخو لاسته راوړل، د ارزونې په تګلارې پوهېدل، د ارزونې اهمیت ښکاره کول، په خپل وخت او ځای سره ارزونه، د ښوونې او روزنې کیفیت لوړول د تدریس په بهیر کې د ښې زده کړې د وړاندې کېدو په اړه قضاوت کول، په تدریس کې د پرمختګ معلومول، د ستونزو پیژندل، د زده کړې فرصت برابرول، د پایلو اندازه کول، دا او دې ته ورته نور موضوعات د ارزونې اهمیت څرګند وي.

د څېړنې تګلاره: هره څېړنه د یو تګلارې په ټاکلو سره باید ترسره شي ما هم اړینه وګنله چې د دې څېړنې لپاره له کتابتونې ډول څخه کار واخلم.

مخینه: د ښوونې او روزنې پوهان په دې عقیده دي، چې د آزموینې اخیستلو مفکوره د ښوونځیو له تاسیس سره سمه رامنځ ته شوې ده، دا چې لومړنۍ ازموینه چېرته او څه وخت په ښوونه او روزنه کې دا کړنه ترسره شوې، پوره څرګنده نه ده. خو دومره ویل شوي چې د آزموینې د اخیستلو مفکوره د ښوونځیو د رسمي کېدو سره ملګرې وه. په دې وخت کې د آزموینې او ارزونې څخه موخه دا وه، چې ښوونکي پوه شي زده کوونکو تر کومې اندازې پورې له هغو معلوماتو څخه چې ښوونکو ورکړي دي، ګټه اخیستي ده.

لاسته راغلي معلومات ښيي چې د لومړي ځل لپاره الفرد بینټ AlfrdBint په

فرمایي: «هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا» ژباړه: په دې حالت کې د خندق په جګړه کې مؤمنان د خپلو دښمنانو د سختو یرغلونو له امله امتحان کړای شول، له سختې وېرې سره مخامخ شول او په دې ازموینې سره د مؤمن او منافق هود څرګند شو.

الله جل جلاله په احزاب سورت کې د خندق غزاته اشاره کړې او هلته یې خپل مؤمن بنده کان تر آزموینې لاندې نیولي دي. د عظیم الشان قرآن په ډېرو سورتونو کې د امتحان د کلمې ذکر راغلی دی. همدارنګه د نوموړې کلمې مترادفات له آزمایش، آزمون، امتحان، آزمونه، بررسی، معاینه، ارزیابی څخه عبارت دي؛ دا چې نوموړې کلمې د ښوونې او روزنې له اړخه په خپلو منځونو کې توپیر لري؛ خو زه غواړم یوازې د ارزونې اغېز، ارزښت او اهمیت په تدریس کې څرګند کړم. ارزونه د ژوند په ټولو برخو کې ډېر ارزښت لري، همدا وجه ده چې د ښوونې او روزنې پوهانو د پام وړ وګرځېده او د یوه شي یا یوه شخص د کیفیت د معلومولو لپاره له دې کلمې څخه کار اخیستل کېږي. یاده کلمه په ښوونه او روزنه کې ځانته ځای لري، د دې کلمې د ارزښت او تاریخي مخینې په اړه ډېرو پوهانو څرګندونې کړي دي، چې په اصلي متن کې به پرې بحث وشي.

موخه: په تدریس کې د ښې او معیاري ارزونې کارول چې په تدریسي بهیر کې د

موخه یې د شخص لارښوونه وه رامنځ ته کړلې. (۷)

پر تدریس د ارزونې اغېزې

مخکې له دې چې په تدریس کې د ارزونې په اغېز خبرې وکړو دا به اړینه وي چې په خپله تدریس هم لږه رڼا واچوو. تدریس په انگلیسي کې د Teaching په معنا دی. د درس ورکولو او د درس وړاندې کولو څخه عبارت دی. د تدریس په اړه پوهانو ډول ډول تعریفونه وړاندې کړي دي. د پېداگوژي ځینې پوهان وايي چې «تدریس د ښوونکو صریح وینا ده، د هغه څه په اړه چې باید زده کړل شي» (۵: ۳۲ مخ) تدریس د ښوونکو، زده کوونکو او درسي محتوا ترمنځ متقابل تعامل یا متقابلې اړیکې دي. همدا راز، تدریس د زده کوونکو د زده کړې د اسانتیا لپاره د شرایطو، اوضاع او فرصتونو برابرول دي. تدریس یو شمېر هدفمند، هوښیارانه او له مخکې څخه پلان شوي فعالیتونه دي، چې په اتفاقي یا تصادفي ډول نه، بلکې په قصدي ډول تر سره کېږي.

تدریس یو موخه لرونکی، منظم هوښیارانه او له مخکې څخه پلان شوی فعالیت دی، چې د زده کوونکو په کړنو او سلوک کې د مطلوب بدلون په موخه د ښوونکو، زده کوونکو او درسي محتوا ترمنځ د متقابل تعامل په ډول تر سره کېږي. په تدریس کې درې رکنونه: ښوونکي، زده کوونکي او محتوا یا درسي موادو څخه دي ډېر اړین

۱۹۰۵ میلادي کال کې د ذکي، متوسطو او غبي زده کوونکو د ذکاوت د درجې معلومولو لپاره ازموینه رامنځ ته کړه. هغه غوښتل چې د دې ازموینې په واسطه د ښوونې او روزنې د لویو ستونزو څخه یوه ستونزه چې (فردی اختلافاتو نه مراعات کول دي) حل کړي او هغه د دې ازموینې په واسطه وکولای شي چې ذکي او غبي زده کوونکي سره جلا کړي او د هرې یوې ډلې لپاره ځانته ټولګي جوړ کړي.

د رابرت یرکس robert Yerkes او ترمن terme له خوا په ۱۹۱۷ میلادي کال کې د الفا او بیتا آزموینه جوړ شوي وو؛ په لومړۍ نړیواله جګړه کې د عسکرو د ټاکلو لپاره استعمال شول، هغه پایلې چې د دې ازموینې د استعمالولو څخه د جنګ نه وروسته لاس ته راغلې وې د ښوونې او روزنې او اروا پوهانو پام یې ځانته را واړاوه. د ښوونې او روزنې او روان شناسۍ پوهانو غوښتنه وه، چې دا ډول ازموینې په ښوونه او روزنه کې وکارېږي. د پورنیو څرګندونو په تأیید سره د کامیابۍ د درجې لپاره ازموینې یو په بل پسې را منځ ته شوې؛ خود ښوونې او روزنې او روان شناسۍ پوهانو د آزموینو دغه پرمختګ په دې اساس کافي ونه ګانه، چې د یو شخص د راتلونکي ژوند وړاندوینه وکړي، د هغه په څنګ کې یې د یو فرد د شخصیت څرنګوالی مهم وګانه، هغه و چې د یو شخص یا یو شي د کړنو د کیفیت لوړولو لپاره معیاري ازموینې چې

ارزونه: د ارزونې لغوي معنا د یو څه قیمت ټاکل دي، په فارسي کې ارزیابی، په انګلیسي کې Evaluation، په فرانسوي کې évaluer او په لاتین کې aestimatio وایي چې د ارزښت د پیدا کېدو معنا ورکوي؛ نورې معناوې هم لري لکه:

د یو شي د ارزښت یا اهمیت ټاکلو بهیر ته ارزونه ویل کېږي، د ارزونې معنا د یوه څه یا یو چا د فعالیت په اړه قضاوت کول دي، د ارزونې موخه د کړنو په اړه قضاوت دی. ارزونه د محصول پر بنسټ یوه بهیر دی، د ارزونې پایله د نیمګړتیاوو څرګندول او د رامنځ ته شوو نیمګړتیاوو دې له منځه وړلو لپاره په خپل پلان کې بدلون راوستل دي. د یو شخص د وړتیا یا د یوه څه د کیفیت په اړه قضاوت دی، د ارزونې اصلي موخه د پایلو اولاسته راوړنو د کمیت او کیفیت لوړول او د دوام لپاره یې تصمیم نیول دي.

ارزونه یوه دوامداره او پراخه پروسه ده، چې په وسیله یې معلومات راټول، تر تحلیل او تجزیې وروسته د اصلاح اوسمون لپاره پرې تصمیم نیول کېږي. ارزونه یو داسې جوړښت دی چې د یوې ځانګړې موضوع په اړه او د ارزونې له معیارونو سره سم د یوې موضوع د ارزښت په اړه قضاوت وړاندې کوي. (۳: ۲۱، ۲۲، ۲۴، ۲۵ مخونه)

ادامه لري...

دي که چېرې له دغو درېو رګونو هم کم وي، نو ښه تدریس نه ترسره کېږي.

دا چې تدریس او ارزونه د ښوونې او روزنې بنسټیزې برخې دي، نو په کار ده چې د ښوونې او روزنې په اړه هم څو کرښې ولیکو:

ښوونه او روزنه د تجربې سازمانول یا بیا جوړول دی، د دې لپاره چې د تجربې معنا پراختیا پیدا کړي او د راتلونکو تجربو د لارښوونې او کنټرول لپاره له شخص سره ښه مرسته وکړي، نو ښوونه او روزنه داسې هنر دی، چې د زده کوونکو د استعدادونو او طبیعي قواوو د لارښوونې په صورت کې، د طبیعي ودې د قوانینو په مراعاتولو او په خپله د هغه په مرستې سره د ژوند کولو لپاره ترسره کېږي. د ښه تدریس او د ښې ښوونې او روزنې د رامنځ ته کېدو لپاره معیاري ارزونې ته اړتیا شته که چېرې موږ وغواړو چې ښه ښوونه او روزنه رامنځ ته کړو، ارزونه باید له پامه ونه غورځوو او په خپل وخت سره د ارزونې بهیر پیل کړو، چې موږ ته جوتنه شي چې تدریس بریالی دی او که نه؟

په تدریسي بهیر کې ارزونه یو اړین څیز دی، موږ نشو کولای چې بې له ارزونې څخه د ښوونې او روزنې په برخه کې خپلو موخو ته ورسېږو. دا چې ارزونه په ښوونیز بهیر کې رغنده اغېز لري غواړم په اړه یې څه معلومات وړاندې کړم.

(۱۱: ۲، ۳ مخونه)